

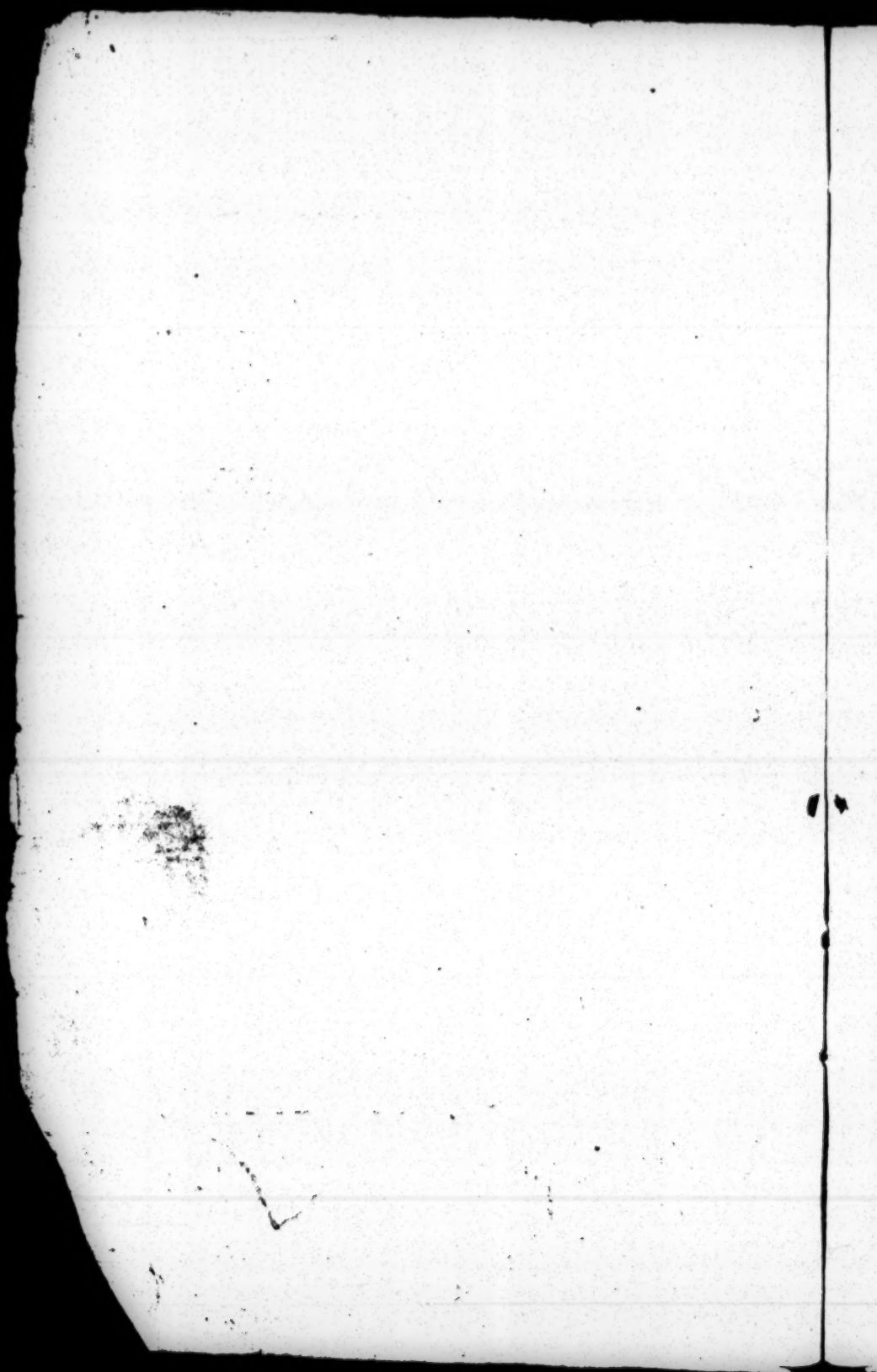
CHRISTIAN
PIETATIS PRIMÆ
INSTITVTIO AD

vsu Scholæ Latinæ
Scripta.

LONDINI
Ex officina Joannis Win
Typographi: pro assignatis
Richardi Daij.

1595

REVERENDIS-
SIMIS IN CHRISTO
PATRIBVS, AC DOMI-
NIS, MATTHEO ARCHIE-
piscopo Cantuariensi, Edmundo ar-
chiepiscopo Eberacensi, Edwino episcopo
Londinensi, aliisque reuerendis patri-
bus, episcopis ecclesiæ Anglica-
næ, vigilantissimis fidelis-
simisque pastori-
bus.

Uum seculi huius ad
interitum iam ruen-
tis, mores perditos, &
corruptelis omnibus
deprauatissimos, non
sine acerbissimo ani-
mi dolore mecum sæ-
pè considero : ani-
maduertoque diuturnam peccandi consue-
tudinem hominum mentibus quasi callum
quoddam ita obduxisse, ut neque virtutibus
A 2 præmia

EPISTOLA.

præmia, neque supplicia vitiis sempiterna, diuinis proposita legibus, vllam iam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur: in eam tandem cogitationem venio, ut aut nullam prorsus spem ostendi fore aliquando melius, aut si qua est, etiam nunc reliqua, etiam in sancta pueritia atque ineuntis adolescentiæ institutione & disciplina omninò repositam esse existimem. Nam teneri illi & flexibiles animi, non solum quocunque torqueas trabasue, sed quocunque etiam vel leniter ducas, sequentur, atque ut voles, flecti arbitriòque fingi possunt: & quia sunt ab omni hætenus scelere vacui atque integri, nonnihil in illis loci salutaribus ad hoc monitis, consiliisque patet. Quæ cogitatio, patres in Christo reuerendissimi, in eam me mentem impulit, ut ad primam illam Christiana pietatis institutionem puerilem Latine scribendam me applicarem: eamque variis tractatam modis, hoc quidem libello verbis tantummodo necessariis & propriis, breuiter comprehenderem: altero verò libro, eandem aliis verbis luculentioribus & pluribus copiosè explicarem: ut & illi, qui breuitati student, &

qui

EPISTOLA.

qui ubertate etiam orationis delectantur, ad sua utrique ingenia sensusque apta & acomodata inuenientes, voluptate aliqua ad legendum inuitarentur. Cura etiam mihi magna fuit, ut breuitate usus, planè tamen & perspicuè dicerem, & in illa rursus ubertate ne insolentiùs copia abuterer.

Quùm enim latinè vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni soleat, tamque multi eius lingue studio instimmentur, puerique ob eam causam doctis hominibus in disciplinam traduntur, hanc oblatam occasionem putavi, quæ interea etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ est ante omnia expetenda, tenellis mentibus instillaretur. Quùm verò multos valde pœniteat ita se pueros Latinè didicisse, ut cum loqui ea lingua, aut scribere velint, sibi ipsi plerumque diffidunt: ut ea molestia, quæ me etiam, non tam meam tamen, quam illorum, quos aliquando institui, causa sepe sanè, ac grauius torset, alios liberarem, diligentiam, quantum potui maximam adhibui, ut emendata esset oratio & pura: & neque in simplicibus

EPISTOLA.

verbis, quod non esset Latinum, neque in
coniunctis, quod non esset consequens iure vi-
tuperaretur. Nam quæ verba per religionem
mutare non licet, ea sunt in fine maioris li-
bri notata

Has institutiones Laitnè à me scriptas,
amici duo mei, homines docti, alter in ser-
monem vulgarem nostrum, ut omnibus scili-
cet essent communes, alter in studiosorū gra-
tiam, Græce etiam conuenerant. Omnibus
quidem nobis mens eadem, idem erat propo-
situm, ut quamplurimis videlicet plurimum
prodesse eniteremur.

Unde enim potius Anglicè primum lege-
re discerent pueri nostri, quam ex libello, qui
pietate etiam teneros interim animos im-
buat? Et reuerà si quisquam, vel puer, vel
adolescens ista Anglicè reddita diligenter
legat præterquam quod Christianæ religi-
onis summam dilucidè explicatam, & in-
telligere facile, & ediscere etiam si velit,
haud difficulter possit, quod est certè in lus-
tro vel maxime ponendum: eadem etiam
opera sermonem vulgarem nostrum & pro-
nuntiare rectius, & scribere emendatius
addiscet: quod commodum aspernandum
non

EPISTOLA.

non esse, ex multorum sermonem Anglicum loquendi, scribendiq³ vitiosa atque corrupta consuetudine, ipsa propemodum est luce clarius.

Iam verò, unde potius ordiuntur prudentes & p³ doctores prima Latine loquendi elementa pueris tradere, quam à pio aliquo, paruoque et facili Latino libello, cuius sententiam, ut Anglicè iam antea lecti, teneant, atque ita partim recognoscentes, partim etiam discennes, rerum pariter optimarum memoriam renouent, & verborum etiam nouitate delectentur. Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo Latine loquendi studio teneri iam incipient, quæ angusto sermonis genere contracta prius legerant, ad eadem etiam oratione copiosa uerbius & fusiùs, alioque exprimendi atque eloquendi genere explicata cognoscendum, sua sponte, sine monitoris praecepto festinabunt.

Deinde, postquam istis diligenter legendis, atque inter se comparandis, aliquos iam in lingua Latina progressus fecerunt, ut certè facient, haud minore iam eadem etiam Gracè scripta legendi cupiditate arde-

EPISTOLA.

bunt : ut illis discendi, praeceptoribusque docendi, non labor iam, sed voluptas sit futura. Hac ratio docendi discendique, & res easdem alijs atque alijs verbis, quàm minimè fieri possit lectis explicandi, Graecaeque cum Latinis coniungendi, M. Ciceron visa est aptissima esse, atque utilissima adolescentibus, in quibus ubertatem se efferre voluit. Hac ille ratione eam Latini & Graeci etiam sermonis copiam, varietatem, facultatem, facilitatem, proprietatem, elegantiam, quibus longè multùmque cæteris omnibus omnium aetatum hominibus antecelluit, consecutus & adeptus est.

Et ut eò aliquando perveniam, quò maxime & directe hoc meum spectat institutum, non tantum iuventus nostra assiduè istis animorum, ingeniorum, linguarum, exercitationibus, à prima pueritia ad in-
euntem usque progredientemque adolescentiam assuefacta, à desidia, malorum omnium matre, arcebitur; verùm etiam Christiana pietas, quae est virtutum omnium fundamentum, eisdem occasionibus toties repetita, altissimas in teneris illorum

rum

EPISTOLA.

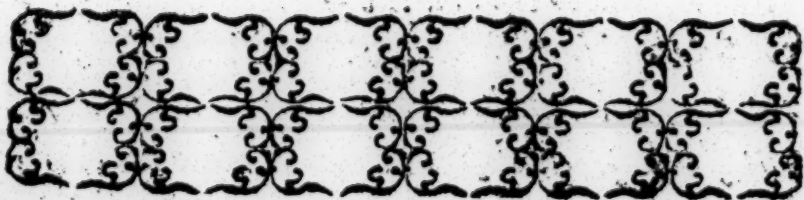
rum animis radices aget: quæ mirificè etiam confirmabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel praeceptorum monitis diligenter exquirant, quæ sint in istis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarum fundamentis nitantur. Quod ut sine ullo pene labore & ditione prestare possint, appositæ ubique in conspectu nota faciem ipsi compendiariamque viam ostendunt. Fieri verò non potest, quin de tremenda diuini numinis maiestate, potentia, iustitia, eiusque rursus paterna in suos per Christum bonitate, benignitate, beneficentia, & de tota religione Christiana, assidue audiendo, legendo, repetendo, meditando, ea ætate, quæ est ad optima quæque opportunissima, fieri (inquam) non potest, quin & Dei metum atque reuerentiam (quæ iam ex hoc mundo penè profligata esse videtur) eiusque etiam amorem, atque illi placendi, vitæq; cum virtute degenda studium, in auribus, oculis, atq; animis suis ita penitus defigant, ut nulla unquam vi labefactari, aut obliuione deleri posse confidam. Hac est summa cõsiliij mei, hac me ratio impulit, ut laborem mihi non necessariū, studiosis adolescentibus, ut spero, utilem susciperem.

EPISTOLA.

*susciperem. Hinc, ut omnis mei otii pariter
atque negotii rationem vobis reddendam esse
existimavi, patres in Christo reuerendissimi,
quorum ego pietatem, sapientiam, doctri-
nam, auctoritatem ut aequo, plurimum
facio: benevolentiamque & grata
memoria atque honore me-
rito prosequor.*

*Vestri studiosissimus, ob-
servantissimusque,*

*Alexander
Nowellus,*

Religio Christiana, Verbū Dei, testamentum.

MAGISTER. AUDITOR.

Narra mihi, mi fili, quam religionem colis?

Au. Eandem illam, quam Christus seruator noster docuit, vnde Christianus nominor, & ita reuerā me esse confido.

Acto. xii.

M. Quanam est Christiana pietas?

A. Pietas Christiana, est diuini numinis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius.

Mat. 4. b. 7.
Ioh. 4. c. 2.

M. Unde est eius intelligentia capienda?

A. Ex verbo Dei, quod veteris nouique testamenti libris explicatur.

Ioh. 5. b. 3.
Acto. 17 c.
1. Tim. 3. 1.
17.

M. Cur verbum Dei, vocabulo Testamenti nominatur?

A. Quia diuina voluntas de rebus expetendis fugiendisque, in eo perfecte atque immutabiliter cōtinetur, a qua vllam in partem non est deflectendū.

Gal. 3. c. 13.
Ioh. 4. b. 25.
Gal. 1. 2. 8. 9.
Deut. 4. 2. 2.
Esa. 3. b. 26.

M. Qua ratione modoque, diuina voluntas in eius verbo explicata, perquirenda est cognitio?

A. Assidua diuini verbi lectione atque meditatione, aut attenta eius ab aliis lecti purēque explicati auditione.

Iohn. 5. b. 3.
c. 1.
Acto. 17. c.

M. Satin

Verbi diuini studium, partes.

d, 12. & . *M. Satin id est?*

c37, 34. *A.* Quia mortalium nemo diuinæ sapientię, in eius verbo recōditæ scientiam ingenio industrię suapte consequi potest, à Deo precari sedulò vehementerque debemus, vt per spiritū sanctum suum, mentes nostras sacri verbi sui cognitione, fidēque, & volūtati ipsius in eodem illustratę parendi studio ardenti imbuere velit.

b, 17. *M. Quę sunt diuini verbi partes precipuę?*

d, 16. *A.* Lex & Euangelium.

f, 39. *M. Hac duo alterum ab altero quomodo discernuntur?*

c, 14, 15. *A.* Lex ad omne nos officij munus instruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximum: vtque vtrisque illud præstemus, summo studio precipit: & legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem eius ruptoribus minitatur.

40. *M. Euangelium verò quid?*

c, 27, 28. *A.* Euangelium nobis confirmat, Deum, per fidem in Christū, illis qui contra legem cōmiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturūque, modò animi

Lex Euangelium, Religionis partes.

animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & seipſos reprehendentes, corrigere atque emendare ſtudeant.

Rom. 1, 29.
& 6, c, 14, b.

M. Quot partibus conſtat vera religio?

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tàmquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. Quanam illæ ſunt?

A. Obedientia quam lex imperat: & fides quam euangelium requirit.

Ioan. 14, b.
22, 23, 24.

M. Verùm, maiores perſpicuitatis gratiã in plura te membra religionem partiſſe velim.

Rom. 10, a, 5.
b, 8.

A. Videor mihi non ineptè quatuor has, vt principes verę religionis partes poſſe recensere: obedientiam, fidem, inuocationem, & ſacramenta.

Mar. 1, b, 19.
Rom. 1, a, 5.

M. Agè ergò, de iſtis quatuor, vt ea ordine recitaſti, te interrogabo. Et quoniam vera obedientia, quæ prima pars eſt, ad regulam diuinæ legis ſit dirigenda neceſſariò, primum intelligendum eſt, quid de lege Dei ſentias.

Ioan. 14, b.
22, 23, 24.

Mat. 16, b, 19.

Acto. 1, c, 21.

Rom. 19, c.

Iohan. 14, b.
21, 23, 24.

Gal. 3, b, 10.

A. Legem Dei, duabus expreſſam tabulis, iuſtitie normam eſſe perfectiſſimam arbitror, recta imperantem, vetantemque contraria.

Pro. 14, d, 27.

Psal. 19, b, 6.

8, 9, 10.

Exod. 20.

Deut. 5.

Eſa. 30, d, 28.

Matt. 22, d.

M. Prior tabula quæ tractat?

A.

Lex. Legis Tabulæ duæ. Decalogus.

A. Debita Deo pietatis officia tradit; quatuorque prima præcepta in ea continentur.

M. *Secunda qua docet?*

A. Ad charitatem, mutuaque inter homines officia nos instituit: ad quam reliqua sex præcepta pertinent: ita lex vniuersa decem omnino præcepta cōplectitur, ex quo fit, vt decalogi nomine appelletur.

M. *Quod est primæ tabulæ præceptum primum?*

A. Deus sic est elocutus. Audi Israel: Ego sum dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio seruitutis Ægyptiæ. Non habebis Deos alienos coram me.

M. *Quare nos primum commemorat, se Dominum Deum nostrum esse?*

A. Illis verbis eius immensa, infinitaq; maiestas, potentia, bonitas explicantur, nosque pariter, parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in benignissimum, beneficentissimumque ingrati esse velimus.

M. *Quid est quod edicit nobis? Ne habeamus deos alienos coram se?*

A. Idolola-

c. 18. 18.

9. 40.

a. b. 13.

b. 13.

a. 2. 1. 2, 3.

a. 5, 6, 7.

b. 12, 13.

5, 6.

Præceptum I. Idololatria damnata.

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur, ac damnatur.

M. Quid est idololatria?

A. Rebus vllis conditis diuinum cultum tribuere, aut in illis, vt dijs quibuscumque, fiduciam perfugiumue habere: quod patrare, scelus esset maximè detestabile. Ipsius enim solum maiestati diuini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere: ab illo in terroribus periculisque omnibus opem, atque auxilium petere & expectare: illius benignitati nos nostraque omnia debere, gratis animis agnoscere, ingenuèque confiteri oportet.

M. Suprema illa verba, Coram me, aut in conspectu meo, quid sibi volunt?

A. Nihil tam penitus absconditum esse, aut in occulto latere, quin Deo notissimum sit, atque apertissimum, & proinde non vece, manifestisque solum vitæ actionibus atque externa specie, sed intima etiam atque sincera puræ mentis sanctitate, Deum illumque vnum, præterea neminem, piè colendum esse atque venerandum.

M. Sum-

Psal, 115,

Math, 4,

Deut, 10,

33, d. 10,

Math, 12,

Psal, 50, c,

b. 13,

Psal, 79, d,

95, a, 6, 17,

a, 1, 2, 3,

Iohn, 3, d,

1. Cor, 4, b,

Iacob, 1, c,

Psal. 7, b, 9,

c, 14,

Esa 29, c, 13,

Math, 5, a, 8, &

a, 8,

Vnus Deus colendus Deus omnia videt.

*M. Summatim expone, quos maxime putes
hanc in legem peccare.*

A. Idololatrę, vt dixi omnes, omnes
arioli, augures, & coniectores, incan-
tatores, venefici, magi, sageęque om-
nes, omnesque qui ad illos deferunt, il-
lisue fidunt; prophete item mendaces
omnes qui falsa vanaque docent, prae-
terea qui verbo Dei abutuntur, aut
maximam illi fidem non habent, nec illi-
us monitis, sed inanibus suis somnijs,
aut coniecturis ducuntur: denique qui
res vllas conditas, supra, aut aequae atq;
Deum conditorem metuunt, amant,
aut magnificiunt, hi omnes hisq; cõ-
similes vniuersi, hanc legem violant.

M. Recita iam praeceptum secundum.

A. Signum Sculptile, aut simulacrum
vllius rei, quae aut supra in coelo, aut
infra in terra aut in aquis infra terram
fit, non effinges. Ea non veneraberis,
neque coles: nam ego sum Dominus
Deus tuus zelotipus, qui parentum in-
iquitatem etiam in liberis vindico, ad
tertiam vsque quartamq; progeniem
osorum mei: clementiaq; vtor ad mil-
lesimam vsq; progeniem, erga mei a-
mantes

Idola fugienda, Idolum non est simile Deo.
mantes, meaqué præcepta conseruan-
tes.

*M. Videri possit hac lege pictorum, fictorūq;
artificia condemnari, ita ut fas non sit ullas
omnino imagines habere.*

*A. Nequaquam. In prima enim hac
tabula, minimè de rebus artificiosis, Mat. 22, 6
quæ ad humanos ciuilesq; vsus expe- 21. d 36,
tuntur, sed de ijs tantum, quæ ad Dei
cultum pertinent, agitur.*

*M. Quanam est igitur huius præcepti sen-
tentia?*

*A. Hoc secundo præcepto prohibet
Deus: primū, ne imagine vlla ipsum
imitari, vel adumbrare, quærere, aut
colere conemur: Secundò ne simula- Ea. 40. d.
chra ipsa veneremur, aut illis, quoquo Deut. 5. a.
modo, ad idololatriam aut superstitio- Psal. 97. b.
nem abutamur, interdicit: Verūm, vt Esa. 44. c.
Deum solum, non ad nostrum arbitri-
um libidinemque, sed pura atque inte-
gra mente, verèque, quemadmodum
nobis suo ipsius verbo præscriptum
est, colamus, & veneremur.*

*M. Quam ob causam Deum corporea spe-
ctabiliq; forma effingere nefas est?*

*A. Quia corporea, infirma, inanima,
B vanaque*

Idolis honor non tribuendus, Dei maiestas.
vanaq; effigies aut imago nullam cum
Deo, qui spiritus est immortalis, infi-
nita, immensa incōprehensibils mag-
nitudine, maiestateq; communitatem
habere, nec vllam eius similitudinem
speciemue gerere potest.

*M. Quemnam colendi morem hic condem-
nat?*

8. Cū, precatione vsuri nos ad simu-
lakra vertimus, supplices nos coram
illis abijcimus nudato capite, aut alia
significatione, illis honorem tribui-
mus, perinde quasi Deus in illis nobis
præsens adesset.

*M. Clausulam huic præcepto additam re-
pete.*

A. Nam ego (inquit) sum Dominus
Deus tuus, zelotypus, qui parentum
iniquitatem etiam in liberis vindico,
ad tertiam vsque quartamque proge-
niem osorum mei.

M. Quamobrem hac commemorat Deus?

A. Dei atque Domini vocabulis sese
nūcupans, etiam atq; etiam monet,
vt cum ad maiestatem, tam ad benigni-
tatem suam, sicuti ante dictum est, re-
spectum habentes, ad ipsius arbitrium

nos

Zelotypia, Dei vindicta, Misericordia.
nos totos accomodemus. Zelotypia
vero nomine declarat, participem aut
uon sortem secum venerationis suæ se
nullo modo tolerare posse.

*M. Ecquid præterea additum ad prohiben-
dam idololatriam?*

*A. Quo nos magis ab idololatriæ
peccato, quod tam vehementer dete-
statur, refrænet, minatur se nō in ma-
leficos tantum, sed in eorum etiam li-
beros posterōsque vindicaturum esse.*

Exod. 34. b.

Esa. 14. c. 2.

*M. Perge porro quod reliqui est in hac lege
explicare.*

*A. Quemadmodum Deus grauitè
minando terret, ne ipsius voluntati
repugnare audeamus: ita prolixius ad-
huc de sua clemētia, bonitateque pro-
mittendo, nos ad sibi parendū allicit:
confirmans cū ijs omnibus, qui se a-
mant, suisque præceptis obsequuntur,
tum ipsorum etiam posterū multis
millibus, misericordiam se singularem
esse impatiturum.*

Deut. 5. b. 2.

Exod. 34. b. 6.

*M. Quum antea ultionem tertiam, ad sum-
mum quartæ generationis denunciet: quid
est, quod hic clementia sua aliquot millia
comprehendat?*

Præceptum 3. Abusus diuini nominis vetatur.
A. Vt demonstret ad facilitatem se
beneficentiamque, quàm ad acerbita-
tem atq; asperitatem impendiò magis
esse propensum.

M. Perge iam ad tertium mandatum.

A. Nomen Domini Dei tui inaniter
non vsurpabis : neq; enim sinet impu-
nitum Dominus, qui eius nomen ina-
niter adhibuerit.

*M. Quid est inaniter vsurpare nomen
Dei?*

A. Eo ad blasphemiam, incantationem
veneficium, execrationem, periuri-
um, aut ad temerarium, inconsultum,
vel non necessarium iusiurandum abu-
ti : demum, ne, nisi iusta de causa,
magnaque adhibita reuerentia, vel se-
mel nominare.

*M. Non potest ergò Dei nomen in iureiu-
rando rectè adhiberi?*

A. Potest profectò, cum graui de cau-
sa iusiurandum iuramus, vt aut verum
testimonio còfirmemus præcipuè, le-
gitimæ alicuius potestatis accitu ad id
euocati, aut ob alias res magnas atq;
graues : vt vel Deo suus honor atque
gloria conseruetur, aut cumulatiùs e-
tiam

In iureiurando solius Dei nomē adhibendum
am augeatur & amplificetur : vel ho-
minum inter homines coniunctio be-
neuolentiāque retineatur. Huiusmodi
aliqua oblata occasione, sacramento
contendere licebit, venerando veren-
dōq; Dei tantum nostri, non ullius cu-
iusquam alterius nomine adhibito.

Exod. 20,

Leui, 19,

40 h

M. Quid deinceps in lege est?

A. Neque enim impunitum (inquit)
finet Dominus, qui nōmen eius inani-
ter adhibuerit.

*M. Cur in diuinum nomen iniuriosis peculi-
ares hic mina proponuntur?*

A. Ostendere voluit, quanti nominis
sui decus aestimaret, vt impendentem
vindictam cernentes, eò studiosius, ne
iniuriam illi faciamus, caueremus.

Leui. 19,

Ezech. 20,

c. 14.

*M. An ergò nefas esse putas, diuorum, alio-
rumue hominum, aut rerum, nomina in sa-
cramento interponere?*

Exod. 22,

Ps. 63, b

Hebr. 6,

Deut. 13,

d. 20.

I. 13, 23, b

Esa, 8, 5,

A. Omnino. Iusiurandum enim dare
idem est, atque eum, per quē iuramus,
& veritatis testem, & si peieremus,
periurij nostri ultorem punitoremque
constituere. Quam laudē intelligendi,
vindicandiq; maleficia omnia, diuinæ
solum sapientiæ atque maiestati debi-

Præceptum 4. Sabbatum Sanctè habendum.
tam, alijs personis, rebusue impartiri,
immane scelus esset.

M. Recita iam proximum præceptum.

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet:
Diem sabbati sanctè agere memento, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo verò die: quod est Domini Dei tui sabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec seruus tuus, nec ancilla tua, neq; iumentum tuū, neq; apud te degens peregrinus: nā sex diebus perfecit Deus cœlum, & terram, & mare, & quicquid in illis continetur, septimo quieuit. Itaque diem sabbati sacrum, sibi que dicatum esse voluit.

M. Sabbati vocabulum quam habet significationem?

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio, aut quies dici potest; nam eo die pij humana opera omnia missa facere debent, vt diuina religionis sanctitatisque studia diligenter colere possint.

M. Quamobrem suum nobis factum Dominus ad imitationem exposuit?

A. Quia

Sabbati nomen, Vfus, Dei exemplum.

A. Quia insignia præclaraque exempla humanis mentibus penitus infident, stimulosq; admovent acriores. Domi-
nos enim serui, & parentes liberi perli-
benter imitando exprimunt. Maximè
verò omnibus est optabile, vt morta-
les Deum sibi ante oculos mètis pro-
ponentes, ipsius sese imitatores simi-
lesque præberent.

*M. Sabbati piè colendi quoniam est ra-
tio?*

A. Populus in vnum locum congre-
gari debet, vt disciplinam Christi in-
telligat, vt fidei suæ confessionē edat,
vna voce communia vota Deo faciat,
vt diuinorum sanctorū memoriam cō-
seruet, vt Deo pro suis diuinis erga se
meritis gratias agat, & vt misteria sa-
cra à Christo instituta concelebrer.

*M. Ecquid præterea requiruntur, vt diem
Sabbati sanctè agamus?*

A. Externa hæc est requies, celebrati-
oque Sabbati, præterquam, quies est,
colendi que Sabbati ratio quædam spi-
ritualis.

M. Quoniam est ea?

A. Quum à rerū humanarum oc-
cupa-

16. & cupationumque, & studiorum nostro-
 10. rum cura vacantes, dei nos arbitrio, vt
 id ad suum nos sensum formet, peni-
 tus tradimus: quumque (vt sacrarum
 literarum verba vsurpem) carnem no-
 stram crucifigimus, & affectionibus
 commotionibusque tanquam frænos
 iniicimus, vitiosam naturam nostram
 comprimantes, vt ad diuinam nos vo-
 luntatem accomodemus. Eo enim
 pacto sabbati nostri dies, quam in hac
 terra celebramus, apte & cõuenienter
 exemplar atq; similitudinem requie-
 tis illius imitabitur, quã in cœlo sem-
 piternam, & perpetuæ sanctæque ob-
 lectionis plenissimam sumus habi-
 turi.

14. *M. Satin' erit ista septimo quoq; die exequi?*

10. *A. Oportet sane quemque separatim
 illa secum quotidie recordari, atq; me-
 ditari: humanæ tamen infirmitatis,
 desidiæq; effugiendæ gratia, certus di-
 es ad hanc rem propriè designatus est.*

*M. Hactenus prioris tabula præcepta per-
 censuisti, quibus vera Dei veneratio, qua
 fons est omnis boni, atque origo, breui expli-
 catur: noxæque omnes, quæ ad Deum di-*

recte

Honor Parentum.

rectò spectant, prohibentur. Nunc verò quæ sint charitatis beneuolentiaque in homines nostræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt, atque hauriuntur, & secunda tabula continentur, perge declarare.

A. Secunda tabula hoc habet principium: Honora patrem & matrem, ut sis longeuus super terram, quam datus est tibi Dominus Deus tuus.

Exod, 20,
Deut. 5. b.
Mat, 15, 2

M. Honoris vocabulum quam hic habet significationem?

A. Honor parentum, eorum amorem, timorem, obseruantiamque comprehendit: & in parendo, inserviando, opem ferendo illis, eosq; tuendo, alendo etiam, atque sustinendo, si quid ipsis opus fuerit, situs est.

Pro. 1. 2, 8.
Matt, 7. b.
Col. 2, c, 2
Heb, 12, 6

M. Hæc lex naturalisne solum parentes attingit?

A. Qui authoritatem habent omnes, omnes aduersus quos reuerentia est aliqua adhibenda, ut magistratus, ministri ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia ætate, honore aut alia aliqua dignitate antecedentes, parentum nomine designantur.

Deut, 17, b.
Rom. 13. a.
Luc, 10, c. 1
Leuit, 19, c.
1. Tim. 5. a.
Prou. 5, c. 1

M. Principe, magistratus, ceteriq; qui
alibi

Parentum nomine magistrat, notantur,
aliis præsunt, cur Parentum nomine notantur?

A. Ut declaretur, quod Deus nobis, nostro, reipublicæque commodo donauerit. Atque ita parentū nomine quod principibus, magistratibus, alijsque superioribus tribuitur, commonemur, ut illis non pariamus solum, verumetiam ut eos reuereamur, atque amemus.

M. Quid deinceps in hac lege est?

A. Longam eos beatamque vitam Dei beneficio esse victuros, qui parētibus, principibus, magistratibus, alijsque superioribus dicto audientes fuerint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus alijs, minus se obediētes præbuerint, aut cōtumeliosi in eos fuerint, illos aut cito repentinoque cū ignominia, morituros, aut vitam quamvis morte acerbiorē turpioremque, traducturos esse, qui etiam, ad extremū contumaciæ scelerisque sui pœnas apud inferos sempiternas sustinebunt.

M. Sextum iam quod sit præceptum dicito?

A. Non

Præceptum 6, Cædes & odium vetantur.

A. Non occides.

M. Satisne legem hanc observabimus, si manus ab homicidio, sanguineque integras servabimus?

A. Prohibentur etiam ea, quæ cædis occasionem aliquam habent, vt ludibria, irrisiones, maledicta, probra, convitia, rixæ, pugnæ, & similia omnia.

M. Ecquid est amplius?

A. Deus sua lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, ijsque vel maximè cavit: apud Deum enim iudicem, iracundia, odiumque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium esse decernitur. Hoc ergo iure diuino ista etiam vetamur.

M. Si neminem ergò oderimus, abundè legi huic erit satisfactum?

A. Deus cum odium reprobatur, benevolentiam à nobis in omnes mortales, hostes etiam requirit. idq; adeò quidē, vt maleuolis invidisque nostris, qui infenso, crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem omniaq; faustè, foeliciterque, & prosperè evenire optemus: beneficijs illis etiam,
fi

Exod. 20.

Deut. 5.

Matth. 5.

& 19. c.

Iacob, 2.

Matth 5.

23. 24.

Rom. 4. c.

15.

Gal. 5. d. 2.

Iac. 3. c. 1.

Math. 5. c.

Gala. 5. d.

1. Ioh. 2. b.

11.

Lue. 6. d. 2.

Rom. 12. c.

17. 19. 20.

Præcept. 7. Adulter, & turpit. omnis vetat.
si facultas in nobis fuerit, afficiamus,
Deoque pro illis vota faciamus.

M. Quod est septimum præceptum?

A. Non adulteraberis.

M. Hoc præceptum quam sententiam habere putas?

A. Oblænarum voluptatum vniuersû genus, omnis verborum turpitudine oculorum gestûsque, petulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque inditia quęcunque hac lege condemnantur.

Desidia item inertięque, in cibo, potu, vestitu luxus & luxuries ludi, lululęque impudici, et quęcunque præterea ad corporis animię fœditatem sollicitare aut commouere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam, vt mentes etiam nostras ab appetitionibus, desiderijsque impudicis puras conserueamus, præcipitur, propterea quòd tam animę quàm corpora nostra templa sunt diuino spiritui consecrata.

M. Persequere reliqua.

8. Octauum præceptum est: Non furaberis.

M. Hoc præcepto quę prohibentur?

A. Non ea solum furta vetantur, quę humano

Præceptum 8. Furta, & fraudes vetantur.
humano iure plectuntur: sed etiam e-
dicitur, ne nundinatione, aut venditi-
one fraudulenta, mensuris dolosis, pa-
rùmue legitimis pōderibus, aut adul-
terinis fucatisque mercibus, quenquā
fallamus: neue iudicijs pecunia tenta-
tis precioque & largitione corruptis,
aut vlla alia fraude, doloue malo adhi-
bito, quēquam circumueniamus. Præ-
terea, qui officium debitumue alteri
subducunt, vt qui laborem, mercedem
operarijs non persolunt, qui per aua-
ritiam pauperibus indigentibusque
opem ferre, viduis succurrere, orbis
pupillisque subuenire, peregrinis, atq;
aduenis opitulari recusant, quique ru-
des atque ignaros rerū non instituunt
atque erudiunt; qui consilij expertes
consilio non iuuant, qui vagos erran-
tesque ab errore nō auertunt, neq; in
rectam viam reuocant, atq; reducant:
qui afflictis mœrentibusque consola-
tionem non adhibent: omnēsque ho-
rum similes hac lege condemnantur.

*M. Hoc præcepto an quicquam adhuc præ-
terea continetur?*

*A. Omnino. Nam ex alienis damnis
vtilitates*

1. Thes. 4.
Tit. 2, c.

Psal. 62. l.
Prou. 17.
Esa. 5. d.
Eze. 22.
Math. 3, b.
1. Tim. 5. c.
Pro. 14. d.
c. 13.
Iac. 2, a, 3.
& 5, b, 19.
Leuit. 19.
10, & 23.
Deut. 21.
3, 4, & 27.
18. 19.

Præceptum 9. Mendacium prohibetur.

6, 17, 13. vtilitates nostras aucupandi, aliquam
etiam voluntatem cogitationemue
suscipere, hac lege prohibemur. Nam
quod in homines iniuriosum est id vel
optare, aut expetere vitiosum est in
conspectu Dei.

M. Recita iam novum præceptum.

19. A. Non eris aduersus proximum tuum
testis mendax.

M. Hac lex quam habet sententiam?

1. A. Hac lege non apertum solum eul-
dénque periurium, iurisiurandi; vi-
olatio, sed omnis etiã vanitas, calum-
nia, obrectatio, maledictio, assétatio,
simulatio, dissimulatioq; omnis, quæ
sint aut contra rem, aut existimationē
proximi, generatim vetantur. Præci-
piturque, vt nec ipsi vnquã mendaciũ
falsumue quicquam dicamus, neque
in alijs, verbo, scriptura, reticentiãue
comprobemus: sed vt veritatem sem-
per colamus, tutemur, exquiramus,
atque sustentemus.

M. Nihilne vltra requiritur hac lege?

A. Deus, qui intimos animorum nos-
trorum sensus penitus perspectos ha-
bet, à maledicendo nos prohibens ali-
quid

Præceptum 10. desideria frenantur.

quid etiã mali temerè de proximo vel
susplicari opinariue prohibet, adeòque
præcipit, vt quoad per veritatem lice-
bit, benè de aliis existimemus, bonã
que ipsis famam, quantum quidem
efficere poterimus, conseruemus.

Exod. 23.
Mich, 2,
Rom, 7, b
15, d. 14.
1. Cor, 10.

M. Restat iam postremum præceptum?

A. Non concupisces cuiusquam do-
mum, non vxorẽ, non seruũ, non an-
cillã, nõ bouem, nõ asinum, nec quic-
quam omninò, aliud quod alierius sit.

*M. Hoc præceptum, quid ultra quam su-
periora imperat?*

A. Antea Deus maleficia, deprauata
quẽ animorum affectiones vetuit: iam
verò innocentiam omnibus suis nu-
meris expletam à nobis exigit: adeò
quidem vt nullum omninò vel tenuis-
simum desiderium, vel leuissimẽ coi-
gitationis motum à virtute quicquam
deflectentem, in mentes nostras irre-
pere patiamur: Equum namq; est, vt
in animis etiam & mentibus nostris,
summa coram Deo castitas, sanctimo-
niaq; splendeat. Ab illo enim bonitas
atque æquitas, non nisi perfectè abso-
luta, probari potest; cuius etiã legem
hanc

Esa, 1, c, 16.

Gal. 5, d, 24.

Ierc. 4 b, 14.

Ezech, 18. c.

Math. 5, a, 8

Rom. 12, a, 3

Psa. 5, a, 4 5.

2, Cor. 6, c. 1

hanc summam normam omni ex parte perfectissimam nobis ante oculos constituit.

M. Postquam decem iam praeceptorum sententiam interpretatione breui explanasti: dic mihi, sunctane ea, quae separatim articulatumque explicuisti, in pauca conferri, breuiusque & summatis describi nequeunt.

A. Possunt Sanè. Nam & Christus, diuinus ille doctor, totam legis vim atque rationem coarctans, eius summam quam breuissimè his verbis exposuit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, & hoc maximum est praeceptum in lege. Secundum autem est huic simile: Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata vniversa lex & prophete referuntur.

M. Amorem in Deum cuiusmodi hic à nobis desiderari putas?

A. Qui Deo sit idoneus, hoc est, vt summa potestate Dominum, summa parentum bonitate, conseruatorem nostrum summa misericordia prædi-

tum

Amor Dei.

tum cum esse confiteamur. Ad amorem itaq; erga Deum nostrū accidere debet, vt & reueremur maiestatem illius, & eius pareamus voluntati, eiusq; bonitati confidamus.

Deut. 10.
17. 20.
Psal. 25. 2.
2. 1. & 96.
9. 118. b, 8

M. Totum cor, anima tota, totaque vires quid declarant?

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, vt cogitationibus, cupiditatibus, cōcilijs, actionibus vllis, quæ Dei amoris repugnant, nihil prorsus loci relinquatur. Etenim Deum, non modò plus quàm sua omnia, sed multò etiā magis quàm ipse se quisque pius diligit.

Deut. 6. c.
& 20. b. c.
Ioh. 2. 3.
Ioan. 14.
22. 23. 24.
Marth. 1 c.
38.

M. Nunc de proximi amore, quid habes dicere?

A. Christus voluit Christianos suos sumæ inter se coniunctionis vinculis arctissimè astringi. Et quum nostrū nobis amor naturalis sit, atque in animis penitus insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla iustior fraterni amoris norma, nec quæ plus habet efficacitatis reperiri potest, quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à Domino præscribitur, vt vnusquisq;

Luc. 14. f.
Io. 13. d. 3.
1 Cor. 1. 2.
Eph. 5. 2. 2.
Phil. 2. 2.
& Thess. 4.

C

scilicet

scilicet proximū, eodem quo seipsum, amore complectatur. Cui consequens est, vt ue quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab alijs fieri, vel de nobis dici, cogitariue nollemus.

M. Proximi vocabulum quā longè patet?

A. Non tantū propè nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitia, amoris ciuilibque alicuius consuetudinis vinctulis astricti, sed & ignoti, atque etiam hostes, hac voce proximi continentur.

M. Quando igitur lex diuini numinis pie sanctèq; venerandi, & charitatis atque beneuolentia erga homines habenda rationem absolutam præscribit, an non ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?

A. Omninò: atque hoc tantoperè, vt Deus mores, ad legis suæ regulam cōformantibus vitā paciscatur, & a legis præscriptione aberrantibus, è contrario, sicuti supra diximus, mortem minetur.

M. Iustos ergo esse putas, qui a iure diuino nulla ex parte discedunt?

A. Certè

Nemo iustus ex lege.

A. Certè quidem : siqui ad legem Dei
vsque quaque seruandam valerent , iu-
re illi quidem iusti cenferi possent :
sed ingenita naturæ nostræ corruptio-
ne, ita ex infcitia, debilitate, prauita-
te laboramus vniuersi, vt officium iu-
re diuino debitum neq; intelligamus
neque illi satisfacere aut valeamus,
aut velimus. Tametsi enim inuenia-
tur vnus aliquis, qui in aliqua re vna
& altera externa legem obseruet : ta-
men is in multis alijs à recto discedit,
& humanus animus ab illa iustitia at-
que innocentia interiori, quam lex re-
quirit, perpetuò aberrat. Quamobrem
nemo iure iustus esse potest in conspe-
ctu Dei, qui de omnibus, qui non o-
mnia iure diuino descripta exequun-
tur, sententiam fert, eosque detestatur,
atque execratur.

*M. Num igitur lex cunctos omninò morta-
les miserrima hac conditione sine ullo prorsus
remedio astringit?*

A. Deo diffidentibus, & à religione
pietateque remotis, lex hanc, quam
memorauì, conditionem constituit, il-
lis ab omni omninò spe derelictis:

Rom. 1.

Gen. 6. 1.
d. 2. 1.

Prou. 20.

Rom. 7.

Gal. 2. d.

Prou. 20.

Deut. 17.

Gal. 3. b.

Iac. 2. c. 1.

Deut. 27.

Rom. 3. b.

& 8. b. 7.

Ephe. 4. b.

Iac. b. 10.

Nemo iustus ex lege.

qui vt ne tenuissimam quidem particulam legis præstare possunt, ita nihil quicquam Dei misericordiæ per Christum confidunt, Pijs verò lex aliarum utilitatum fructus prebet.

M. Quinam illi sint dicat?

b. 6.7

7.8.

. & 119

A. Primum omnium, lex vitæ regulam perfectè absolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam nostram excitat, vt mores nostros ad illam dirigamus.

M. Quid prætereâ?

9. & 7.

b. r.

. 2.5.

8b. 33.

A. Secundò, quum legem, vltra quam mortalium vires prestare possunt, requirere, nobisque potestatem tanti oneris sustinendi deesse animaduertimus, ad auxilium à Deo flagitandum lege excitamur.

M. Perge.

10. 11.

20. &

A. Porro autem, quum turpitudinis nostræ labes atque sceditatem in lege, vt in speculo cernimus, tanquam frænos nobis iniicit, reprimisque, ne integritate nostra confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

M. Prosequere.

A. Quando

A, Quando peccati, quod diuina legis est violatio, conscientia stimulamur atque conuincimur, intelligimusque nos per peccatum in execrationem, acerbissimum odium, grauissimamque diuini numinis offensionem, atque indignationem incurrisse, mercedemque atque stipendium, quod peccatum meretur, esse, vt non solum omnibus calamitatibus atque miserijs huius vitæ, morbisque & morte corporis afficiamur, verum etiam vt damnatione atque interitu sempiterno mulctemur: simul atque ex lege agnoscimus, nos per peccatum in hunc condemnatorum statum, quo nihil tetrius cogitari potest, peruenisse, toto pectore, tota mente, toto corde, animoque cohorremus, & contremiscimus: ita, vt casum nostrum salutariter doleamus, & vt nosmet nostri poeniteat, lex efficit, impellitque, vt peccatorum veniam, iusticiam, & vitam sempiternam (quæ ex lege adipisci non possumus) à Christo seruatore tantum, & per Christum expetamus, atque expectemus.

Prou. 2.
Iob. 3. a
Deut. 17.
Gal. 3.
Rom. 1. c
2. b. 8. &
& 6. d. 1
1. Cor. 3.

Eph. 5. b

Rom. 3, c
22, & 5. c
Gal. 2, c.

Euangelium, secundâ pars religionis.

M. Legem igitur, quantum intelligo tamquam magistrâ se, ducemq, ad Christum præbere affirmas, quæ nos notitia nostræ, pœnitentiæq, & fide, recta ad ipsum via perducatur.

A. Sane ita est simulque ex his perspicuum est illud, legem non frustra latâ esse, tametsi mortales ab officij, quod lex requirit, præstandi facultate longissime absunt.

M. Verum dicis. Nunc, dilecte fili, quando de lege & obedientia satis, ut in hac contractione breuitateque, dictum sit ratio flagitat, ut proxime dicatur de Euangelio, quod diuina per Christum misericordia promissa eis, qui contra legem commiserunt, modo ipsos commissi pœniteat, facta complectitur, ad quod Euangelium fides præcipue referenda est: hoc enim secundo loco in nostra distributione propositum fuit, & eorum quæ tractauimus continuatione, quasi manu, eò aducti sumus. Dic ergo, quæ sit euangelij fideiq, nostra summa?

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes articulos vna olim arcæ contractos, comprehendit: quamque
vulgus

vulgus ex prima voce nominat, **The**
Crede. id est fidem nostram.

M. Fidem tuam pronuntia.

A. Credo in Deum patrem omni-
potentem, creatorem Cœli & Terræ.
Et in Iesum Christum filium eius uni-
cum Dominum nostrum, qui con-
ceptus est e spiritu sancto, natus ex
Maria virgine, passus sub Pontio Pi-
lato, crucifixus, mortuus & sepultus.
Descendit ad inferos, tertia die resur-
rexit a mortuis: ascendit ad cœlum,
sedet ad dexteram Dei patris omnipo-
tentis, inde venturus est ad iudican-
dum viuos & mortuos, credo in spi-
ritum sanctum, sanctam ecclesiam ca-
tholicam, sanctorum communionem,
remissionem peccatorum, carnis re-
surrectionem, & vitam eternam: A-
men.

*M. Uniuersam hanc fidei confessionem in
quot membra dispartiris?*

A. In quatuor principalia: in quo-
rum primo, de Deo patre, & rerum
omnium creatione: in secundo, de e-
ius filio Iesu Christo, quod & huma-
næ redemptionis summam omnem

continet: in tertio, de sacro spir itu:
in quarto, de ecclesia, & de Dei do-
nis ecclesiæ per Christum datis, expli-
catur.

*M. Agè igitur, hunc ordinem in ex-
planandis istis quatuor partibus conseruato:
principio verò credendi verbum in primo
Christiana fidei introitu, quam vim habeat,
expone.*

*A. Hac voce significo, me veram
atque viam, hoc est, Christiani ho-
minis fidem, in Deum patrem, Deum
filium, & Deum spiritum sanctum ha-
bere, eamq; me fidem, hac confessio-
nis formula, profiteri, firmissimèque
asseuerare.*

*M. Vinea ea, veràque, & Christiana fides
qua sit, mihi quàm potes apertissimè decla-
rato.*

*A. Fides est certa cognitio paternæ
Dei erga nos per Christum beneuo-
lentia, fiduciàque in eadem, sicuti
in euangelio testatum est, quæ studi-
um piæ vitæ, id est Dei patris volun-
tati obsequendi, semper coniunctum
habet.*

*M. Intelligis igitur nullos impios, qui aut
de*

Fides quid, vnus Deus, tres personæ
de Dei misericordia æsperant, aut eius in-
stitutam non pertimescunt, sed vitam vitiosam
animo securo viuunt, hanc veram Christiana-
nam fidem habere posse, tametsi eius verba
pronuncient.

A. Ita omninò intellexi.

M. Quòm non nisi vnus sit Deus, dic mihi
quare in Christiana fidei confessione tres no-
minantur, Pater, Filius, & spiritus san-
ctus?

Mat. 3. c.
& 28. d.
1. Ioan. 1.
14. b. 7. 8.
1. Cor. 8.

A. Non variorum Deorum hæc sunt
nomina, sed trium diuersarum in
vna diuinitate personarum. Nam
Deus pater, Deus filius, & Deus spiri-
tus sanctus, tres personæ, vnus tan-
tùm Deus sunt, sicuti edocti sumus ex
sacris literis, quibus promptam poti-
us fidem adiungere, quàm tam peni-
tùs reconditi & aditi mysterij infini-
tam altitudinem curiosè scrutari de-
bemus

Prou. 25.
1. Ioh. 5.

M. Verissimè loqueris, perge porrò,
quamobrem Deum patris nomine nuncu-
pas?

A. Primùm omnium, maximèque,
quod vnici filij sui Iesu Christi natura
pater sit, Deinde quòd noster etiam sit

psal. 2. b.
Mat. 3. c.
Ioan. 1. b.

Pater

pater, tum quia nos condidit, omnibusque vitam dedit, tum etiam quod nos iterum diuinè per spiritum sanctum generauit, & per fidem in verum suum atque naturalem filium Iesum Christum nos elegit, sibi que filios, & regni cœlestis atque sempiternæ vitæ heredes, per eundem instituit.

M. Cur Deum omnipotentem appellas?

A. Quod & fabricatus est omnia, & omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

M. Spiritusq; etiam maleficiosi, impijque homines, in Dei potestate continentur?

A. Nunquam aliòquin sine summa sollicitudine essemus, si quam illi laudendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verùm ea nos consolatione sustentamur, quod neque Dæmones, neque consceleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu, vel permissione, tentare omninò valeant, quodque nos adeò in tutela patris omnium rerum præpotentis sumus, vt ne vllus quidem capitis

Mundi, Angelorum, creatio.

tis nostri pilus, nisi ipsius voluntate, qui nobis optimé vult, in terram decidere possit.

Luc. 12, 8.
21, d, 18.
Psal. 19, 2.
50, b. o.

M. Cur adiungitur Deum cæli & terra creatorem esse?

A. Quod diuinam potentiam, sapientiam, atque bonitatem (qui per se intelligentia comprehendi non possunt) in eius operibus, vt in speculis, intueri liceat. Nam quum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionem, vt neque ad aspectum magis decore, neque magis ad utilitates omnes accommodatæ excogitari possent, artificis illicò effectorisque infinita potentia, sapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obuersantur.

Rom. 1, 20.

M. Qua ratione vniuersa à Deo condita esse affirmas?

A. Deum patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Iesu Christi filij sui, totum hunc spectabilem mundum, & vniuersa in eo conclusa, atque spiritus etiam corporis expertes (quos nuncu-

Gen. 1, 1, 2.
Psal. 33, b. o.
& 89, b. o.
Iohn. 1, 2, 3.
Acto. 24, c.
1. Cor. 8, 2.
Hebr. 1, 2.
Colos. 1, 2.

pamus

Hominis creatio.

pamus angelos) fabricatum esse, & cōstruxisse.

M. Num censes tamen satis pié asseuerari, Deus spiritus omnes, maliciosos etiam eos (qui à nobis diaboli nominantur) fecisse?

A. Deus illos tales non effecit, verùm illi á prima creatione, suo ipsorum vitio, omni restitutionis spe perdita, defecerunt: proinde non creatione & natura, sed naturæ corruptela deprauati sunt.

M. Satisne Deo fuit cuncta semel creâsse, postea verò omni rerum curatione vacâsse?

A. Nequaquam, Deus enim vt omnia fecit, ita omnia fulcit & moderatur: alioqui vniuersa in nihilum subitò occiderent.

M. Quem sibi finem Deum optimum maxime in condendis gubernandisq; rebus omnibus proposuisse putas?

A. Hominum gratiâ fabricatus est mundus, & quæ in eo continentur, cuncta comparata sunt, vt vtilitati commodisq; humanis seruirent. Et vt cætera vniuersa humani generis causa,

Omnia creata bona, homo ad Dei imag. cond.
causa, ita hominem ipsum Deus ad su-
am propriè gloriam fecit.

*M. Edissere quis primus fuerit hominis ortus
atque fabricatio?*

*A. Deus vt à Mose in scriptis relictum
est, primo homini è limo terræ forma-
to, animam atque vitam inspirauit: fœ-
minam exindè deductam ex viri som-
no consopiti latere, & in lucem editam
cum viro sociauit, vt adiutrix, vitæque
illi consors esset.*

*M. Quùm in uiris simul, & fœminis pra-
uitas, nequitia, distortioq; adeò summa nunc
appareat, num à principio Deus eos eiusmodi
fabricauit?*

*A. Minimè omnium: nam Deus per-
fectissimè bonus nihil aliud quàm bo-
num facere potest. Deus igitur ad su-
am imaginem similitudinemq; homi-
nem initio formauit.*

*M. Quenam est illa imago, secūdum quam
hominem factum esse dicis?*

*A. Ea est iustitia omni ex parte perfe-
cta, summaque sanctitas, quæ ad ipsam
diuinam naturā propriè pertinet, quæ
homini cum Deo similitudo vsque eò
fuit, quoad eum homo peccatorum
maculis*

Gen, i. d. 2
b. 7. c. 8. 20
23,

Gen. i. d. 2
31.
Colof. 3. b

Deut, 32, 2
Rom, 9, c. 1
Colof, 3, b,
Ioa, 1, b,
d. 29, & 3.
Sap, 1, c, 13.

Hominis lapsus.
maculis scedauit.

M. Qua ratione istud factum esse dicis?

112. & c F Fœmina a diabolo circumuenta, virum impulit vt fructum, quo illi a Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto, imago, secundum quam creati sunt, est oblitterata: & cum ipsi, tum ipsorum posteri, Deo aduersarij, peruersi, imbecillesque ad omne bonum effecti non in omnes solum vitæ huius miseras, corporis morbos atque mortem, sed & interitum etiam sempiternum, perpetuamque damnationem inciderunt.

M. Vtrum tamen existimari non queat, grauiternimis Deum pomi vnius gustatum vindicasse?

2, 3, 4, 5. d, 22 A. Detestabile illud hominis facinus, quasi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo, & immoderata modò edacitate rem estimare velit. Ipse enim pariter cum vxore sua, fallacibus Satanæ blandimentis illectus illaqueatusque, infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinauit: falsis serpentis criminationibus

Peccatum originale.

nibus, quibus de mendacio, inuidentia, maleuola commodi alicuius subductione Deum accusat, fidem adiunxit innumerabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit : homulus ex terra modò lutoque fictus, nō satis esse putat quod similitudine, illi cū Deo esset, per intolerandam insolentiam & arrogantiam exæquare se cum diuina maiestate expetiuit : postremò creatoris se ditione subtraxit, iugum etiam eius à suis ceruicibus proteruè repulit. Inanitér igitur Adæ maleficium ininuitur.

Gene. 1. 2.
Psal. 8. b.
& c. & 10.
15.

Gene. 1. d.
Collos. 3. b.

Ose. 6. b. 7.

M. Verum cur ob parentum scelera posteri omnes de tam beato vita statu deiectioni, in omnes calamitates inciderent?

Mat. 7. c. 1.
12. c. 31.
Rom. 5. b.
14. 17. & c.

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornauit, ut ea cum sibi tum suis, id est toti humano generi, aut seruaret aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin sicut ex arbore mala mali fructus eduntur : ita Adamo peccati corruptela deprauato, omnis eius progenies ingenito illo peccato (quod originale vocant) corrumpetur

tur. Quanquam quid opus est tam grauitè de parente nostro Adamo cō-
queri? quando nos etiam ipsi ob plu-
rima nostra maximaque vitia calami-
tatibus omnibus, damnatione, morteque
dignissimè mulctemur: à quibus ma-
lis vt liberemur, nihil in nobis, aut in
vlla alia creatura opis aut auxiliij om-
ninò superest.

*M. Quæ spes est igitur consolatioq; reliqua,
& in quo sita?*

A. Promisit Deus fore, vt semen mu-
lieris, qui est Iesus Christus filius virgi-
nis Mariæ, serpentis, hoc est, Diaboli,
qui eos decepit, caput contereret, ip-
sosque atque eorum posteros, qui pro-
misso illi fidē haberent, liberaret. At-
que hoc illud est quod in secunda iam
symboli parte sequitur; credo in Iesum
Christum.

M. Nomen Iesus quid significat?

A. Iesus sermone nostro idem est,
quod seruator, Iesus enim Christus fi-
lius Dei, idemque virginis filius, nos qui
scelere deuincti, & sub antiqui serpen-
tis diaboli seruili iugo captiui, sempit-
ernæque mortis vinculis constricti,
turpis-

Fides in Christum Iesum, Christi nomen.

turpissimè miserimèq; iacebamus, in libertatem vindicauit, atque ad salutem reduxit.

M. Quis nomen Iesu illi imposuit?

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto.

M t. i. d. 2
Luc. i. c. 1
21.

M. Explica nunc quid Christi nomen significat?

A. Christus idem est, atque si vñctum appellares: quo nomine iudicatur, eum spiritus sancti vñctione maximum regem, sacerdotem, atque prophetam creatum esse.

Psa. 2. a.
Esa. 61. a. t.
Dan. 9. d. 2
Luc. 4. s. 1
Act. 4. s. 2
Act. 10. f.
Heb. 1. c. 9

M. Christi regnum estne mundanum?

A. Nequaquam: verum spirituale & sempiternum, cuius regni gubernacula sunt Dei verbum, atque spiritus, quæ tùm iustitiam, tùm vitam secum afferunt.

Luc. 1. c. 3
Ioa. 18. f.
Coloss. 1. c.
2 Tim. 4. a

M. Quam nobis utilitatem præbet hoc Christi Regnum?

A. Vires nobis armæque spiritualia, quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, carnem, mundum, peccatum, diabolum proiicemus, adiumentaque ad vitam cum

Rom. 13. c.
& c. & 16.
2 Cor. 10.
Eph. 6. b.
& c.

D

virtute

Omnia regnum, sacerdotium.
virtute & sanctitate degendum submis-
nistrat?

M. Cuiusmodi sacerdos est Christus?

A. Summus atque æternus: qui solus
in conspectum Dei venire, solus sacri-
ficium, quod Deo placeat satisfaciato-
que, conficere, solus iratum Deum
placatum efficere potest.

M. Cui nobis utilitati sunt ista?

A. Nobis vt pacatus propitiussque sit
Deus, postulat & deprecatur, nobis of-
fensum Deum lenit, nõsque in gratiam
cum patre reducit. Solus enim christus
pacificatur, nobis propositus est, qui
nobis Dei gratiã reconciliet. Immo
verò sacerdotij etiam sui nos quasi
consortes esse voluit, nobis introitum
ad patrem patefaciens, vt in illius præ-
sentia cum spe summa comparare, nõs-
que & nostra omnia veluti hostias ad
sacrificium, Deo patri, per ipsum præ-
bere non dubitemus.

M. Qualis propheta est Christus?

A. Quum reliquos omnes prophetas
atque doctores, Dei seruos, despice-
rent mortales, Christus ipse Dei filius,
& prophetarum omnium Dominus,
patris

patris interpres, & nuncius de cœlo ad homines descendit, vt paternam voluntatem planè explicaret, mortalesque recta Dei atque omnis veritatis intelligentia informaret. Atque ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius, sibi à patre delata persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei nō solum nominatur, & est reuera Iesus Christus, hoc est seruator, rex, sacerdos, propheta: sed & nobis ita est, ad nostramque vtilitatem atque salutem.

M. Qua ratione Christum filium Dei unicū profiteris, quando qui pij sunt omnes filij Dei vocantur?

A. Quòd solus Christus naturalis Dei filius, eiusdemque sit cum patre substantiæ. Nos vero quū naturā Adami veteris filii simus, gratia tamen beneuolentiæque, qua nos per Christum seruatorem nostrum prosequitur, filij Dei adoptamur.

M. Quam ob causam Christum Dominum nostrum nuncupas.

A. Proptereā quòd angelorum, hominum

Luc. 7.
Act. 7.
Heb. 1.
Ioan. 8.
40. &
17. a. 6.
g. 37.

Mat. 2.
d 17.
102. 2.
& 14.
Heb. 1.
5. b. 5.
Rom. 8.
Gal. 4.
Eph. 1.
1 Ioan.

9, & 10. **minum, rerumque omnium domina-**
 5 c. 18, & **tus fit illi à patre traditus : quòdque**
 32, 33 **suo arbitratu atque potentia regnum**
 20 **Dei, tum in cœlo, tum in terra mode-**
retur.

M. Num quidnam restat?

6 12. c. 20 **A. Hac cogitatione commonefiunt**
 5 b, 6, **pij omnes, non ad suum sibi arbitrium**
 23, 24. **viuere licere, verum oportere eos cor-**
 6, 27. **poribus simul & animis, in vita pari-**
 1. 5, 5, & c **ter atque in morte, totos sese ad Do-**
mini sui nutum accommodare, ipsique
in rebus omnibus obtemperare, & fi-
deliter inferuire.

M. Quid tum inde?

A. Declaratur quemadmodum na-
turam humanam suscepit, cuncta,
que perfecit, quæ salutis nostræ opus
erant.

M. Eratne ergò necessarium, filium Dei ho-
minem esse?

7, & 17 **A. Maximè : nam quod homo in**
 & 20, d **Deum nefariè commisit, id hominis**
 4, & 11. **etiam supplicio luendum erat atque**
 5. & c **expiandum: quod onus longè grauif-**
 c. 21, 22 **simū solus Iesus Christus idem Deus,**
 7, & c. **& idem homo suscipere poterat : quin**
nec

Christus sine peccato conceptus & natus.
nec potuit alius mediator inueniri qui
à Deo pacem atque veniam homini-
bus impetraret, nisi Deus simul & ho-
mo Iesus Christus.

Heb. 2.
& Tim.
Heb. 9,
& 9. d.,
& Pet.

M. Quia sequitur?

A. Christum è spiritu sancto concep-
tum, ex Maria virgine natum esse.

*M. Quamobrem vulgari hominum con-
suetudine naturalitèrque generatus non
est?*

A. Propterea quòd per quem pec-
catorum nostrorum maculæ erant de-
lenda eum ab omni omninò pecca-
to integrum conseruari par erat. Ob
eam igitur ipsam causam casti sinus
ille agnus Dei Iesus Christus, admira-
bili spiritus sancti virtute, ex incor-
rupta virgine Maria, purus ab omni
peccati labe conceptus, atque natus
est.

Ioan. 1, c.
1 Cor. 7
Heb. 4, c.
d., 14.
Mat. 1, 6
Luc. 1, c.

*M. Quare virginis Maria nomen comme-
moratur?*

A. Vt agnoscamus Christum esse ve-
rum illud semen Abraham atque Da-
uidis, de quo propheta oraculis in-
stinctu diuino editis, prænunciarunt
atque pramonuerunt: ex Abrahami

Gen. 22,
Esa. 11, 2
Mat. 1, a.
22. d., 42,
Rom. 1, 2,

enim & Davidis stirpe Maria virgo directo est ordine procreata,.

M. Reliqua ut instituisti, deinceps persequere.

3.37

A. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus, & sepultus est.

M. Verum cur symbolum, Christi vita silentio preterita, protinus ab eius ortu ad mortem transit?

b.14.15

torum,

.45.

totum.

.47. & c

tum.

.8.19.

A. Quòd in symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur: quæque illi adeò sunt peculiaris, ut illius vim omnem in se inclusam teneant.

M. Mortis eius rationes paulò adhuc apertius explicato.

A. A discipulo suo Iuda, qui corruptus, pretioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus, à reliquis discipulis desertus, à Petro denegatus eiuratusque: à Iudæis, falsis criminibus obiectis, malitiosè accusatus: à Pontio Pilato Romano præside condemnatus est, pugnis, torisque cæsus, contextis spinis coronatus, toga purpurea indutus: alijsque multis modis indignissimè crudelissimèque tractatus

Christus voluntaria mortē pro nobis appetuit.
tus est, & ludificatus: tandemq; cruce
ceruicibus imposita, extra urbem, in
locum, qui *Caluaria* appellebatur, ad
supplicium tractus est: vbi medium
inter duos latrones ignominiosissimē
cruci suffixerunt: in qua summo cru-
ciatu confectus, crudelissimam pro-
brosissimāque mortē appetijt, ani-
mi interim dolores, quauis morte a-
cerbiores perpeffus.

*M. Suāne voluntate, an vi coactus, ista sus-
stinuit Christus?*

A. Tametsi probrosa hæc sæuissimā-
que mors humanæ suæ naturæ maxi-
mē terribilis erat, voluntati tamen pa-
tris suæ, qui iiti ipsum morti addixerat,
totum se permisit: itaque cōtumelio-
sa illa in se probra, tormēta, mortēq;
atrocissimam, & sponte, & patientis-
simē pertulit, tū patri obtemperans,
tū veniam ijs á quibus est in crucem
actus, à Deo precatus.

*M. Quamobrem voluit D E U S in-
nocentissimum filium suum, iam igno-
minioso trucidentōque genere mortis af-
fici?*

A. Christus Deo patri pro nobis se
oblig-

Mat. 26. d.
38. 39. 41.
& 20. d. 2.
Mat. 10. f.
Ioa. 10. f. c.
d. 17. 18.
Phil. 2. b.
Luc. 23. c.

totum.

3.

d, 21.

a, 4.

a, 3. & c.

13, 14, &

4

d, 18.

1,

16

5. d. 11.

obligavit, atque spondit: quicquid ergò nos debebamus, aut eramus cōmeriti, id omne sibi præstandum, solvendum, & dependendum, Christus in se recepit. Et proinde ipse, tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deusq; pater onus illi nostrum imponēs, summa iuris, iudicijq; seueritate in eum animaduertit, vt nobis, ipsius causa, summam misericordiam impertiretur.

M. Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus mihi explicato.

b, 8, 10, 11

6. d. 18, 19,

,

c, 12, 13

d, 29, 27

12, 14, 17

2, 14, 17

3, a, 1, 2,

4,

c, 13, 14,

20, 21.

A. Christus quemadmodum antè attigi, nostro nomine locoque Deo patri satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos ob contumaciam nostram conceptam, suauissimo obedientia suæ sacrificio placaturum, nosque in gratiam cum Deo restitutum esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinctus est, vt nocentes nos, qui Satanz, morti, & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret, Christus, qui ex-
tra

Mortis Christi fructus.

era omnem omnino culpam erat, accusatus, condemnatusque fuit iudicis terrestris sententia, ut nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationeque eramus dignissimi, pro cœlesti tribunali absolueret. Christus pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas forasque eluit, atque deleuit. Christus postremò, contumelijs, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimaque atque ignominiosissima morte, qua est affectus, nos à pœna, ignominia, mortisque sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberauit: adeoque peccata omnia nostra obliuione sepulta, & procul à Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adamum, vel nostra proprijs nostris peccatis incidimus, Christi perpersio medicina est atque remedium, modò fiduciam, omnemque spem in illo collocemus, amoreque illum amplectamur.

M. Morte tamen corporis, qua pœna peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus mulctamur

Psal. 51. b.
Heb. 9. d.
1. Ioan. 1. b.
Apoc. 1. b.
1. Pet. 2. d.
22. & c.
Rom. 4. b.
Col. 2. c.
Heb. 10. c.
Rom. 8. a.

Fructus mort. christi, Christi exemplū imitandū
muletamur.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, iam per Christum, omnibus illi fidentibus, ianua aditusque in cælum est effecta: quemadmodum & Christus ipse, per mortem suam est regnum ingressus: ita vt mors, quæ antea peccati pœna erat, iam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

M. Ecquem alium nobis utilitatis fructum præbet Christi mors?

A. Christi supplicium & mors non solum ærumnarum nostrarum, vt antè dixi, salutare medicamentum, sed & exemplar etiam est nobis ad imitandum.

M. Idem istuc planius expone.

A. Debemus & nos ad exemplum Christi voluntati Dei cœlestis nostri patris obedire, iniuriasque omnes nobis ab alijs illatas patienter accipere: vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultōsque esse, ita vt posthac nihil mali admittamus: idque exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem

Nostrum in Christum officium.

cem sublatuſ, mortuus, & ſepultuſ eſt. Et reuera deprauatæ affectioneſ, quæ alioqui indomitæ ſunt, in iſs qui Chriſto per fidem adhærent, ita virtute mortis eiſ quaſi cruci ſuffiguntur, illarumque incendia ipſiuſ ſanguine ita reſtinguntur, vt ſpirituſ multò obſequentiores reddantur. Atque ita virtute mortis eiſ ad ea præſtanda confirmamur, ad quæ vitæ, mortisque eiſ exemplis excitamur.

M. An non & de noſtro etiam in Chriſtū officio commonemur?

A. Commonemur proſectò non in noſtra noſ eſſe poteſtate, vt quæcunque velimus, noſtro arbitrari faciamus, verum Chriſti, qui noſ tam magno redemit, noſ totos eſſe, illiuſ voluntati paſſere, ad illiuſ noſ nutum accommodare oportere: Chriſtum, qui noſ adhuc hoſteſ amore tanto prior amplexuſ eſt, vt redamemus, maxime noſ eſſe obligatoſ: paratiſſimoſ eſſe debere, chriſto, qui ita ſe nobis totum dedit, omnia noſtra, noſque adeo ipſoſ totos viciffim reddere. Chriſti cauſa non omnia ſolum mundana
commoda

Rom. 6. 3. 2.
b. 11. & c.
Gal. 2. 4. 20
5. d. 10.
Col. 2. c. 13.

Rom. 14. b. 7
1 Cor. 5. d. 2
& 2. 1.
1. Cor. 5. d. 1
1 Tim. 5. b. 2

Rom. 5. b. 8.
Mat. 10. d. 2
& 16. d. 2
Luc. 9. c. 2
& c. & 14. f.

Christi descensus ad inferos.

commoda, huiusque vitæ voluptates negligere, sed & vitam adeo ipsam deferere potius quam Christum amittamus, nostrumque erga ipsum officium pietatēque non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita. Christi maxime gratia oppetita est, gratiā dico Christi, qui sua sponte vitam profudit, mortemque pro nobis occubuit, quiq; vitæ author, mortuos nos, à morte reuocatos, & vult & potest immortalia donare.

M. Quare adiungis eum fuisse etiam sepulcrum?

A. Corpus exanime sepultura est affectum, ut omnes eius mortem exploratam magis, penitusque cognitam haberent: nam si requiuuus subito extitisset, mors eius in questionem à multis dubitationemque adducta, scrupulusque hominibus aliquis fuisset iniectus.

M. Eius ad inferos descensus quam habet sententiam?

A. Quod Christus, ut corpore in terræ viscera, ita anima à corpore separata ad inferos descendit: pariterque mortis eius vis ad mortuos, inferosque adeo

16. d. 15.
8. d. 35

1. d. 40. &
9. 16. & c.
13. a. 4.

1. d. 24.
1. d. 24.
15. g. 54.
1. d. 14. 15.

ad
an
ru
co
ip
ty
tia
&
ret
qu
tio
per
set
lat
M.
A.
M.
Chr
dat
A.
ip
bisc
nor
fuis
per
sem
luz

Christi resurrectio & eius fructus,

adeò ipsos vsquè còpermanuit, vt, & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumquè incredulitati maximè debita condemnationis sensum perciperent, ipsèque Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerteret: è contraria verò parte, mortui, qui viui Christo confidebant, redemptionis suæ opus iam perfectum esse perspicerèt, eiusque vitam & effectum sèntientes, dulcissimo perpetuòque solatio fruerentur.

Ioh. 5. c. 25.
& 11. c. 25.
Rom. 14. b. 8.
Colof. 1. c. 13.
19. 20

M. Reliqua nunc persequamur.

A. Tertia die resurrexit á mortuis.

M. Satisne ergò effectum non erat, quòd Christi morte, nobis culpa liberatis, venia data sit?

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus. Nam si in vitam non rediisset, nequaquam Dei Filius fuisset habitus, neque nos morte eripere potuisset. At à mortuis, ad vitam sempiternam excitatus, & diuinitatis suæ vim ostendit, pari tērque peccati se,

Rom. 7. 4. & 8.
4. b. 9: 10. & 8.
2. & c,
1 Cor. 15. d. 5.
g. 54. & c,
Eph. 1. d. 23,
Phil. 2. b. 9. &

&

Relur. Christ. fruct. Et resurgent. exemp. imitant.
& mortis, atque ipsius etiam Diaboli
domitorem esse comprobauit.

*M. Qua adipiscimur commoda ex eo, quòd
Christus reuiuus fuit?*

A Plurima maximaq; . Etenim illinc
desiderium nobis, facultasque, atque
adiumenta, ad vitam cum virtute pie-
tateque degendam suppeditantur. Il-
linc nos Christus iustitia, quæ nobis
antea defuit, imbuat. Et Christus
mortuis ad vitam excitatus, vitæ nobis
author existit : illinc enim spes nobis
ostēditur, fore aliquando tempus, cum
& mortalia corpora nostra a morte
ad vitam reducentur, quòd Christus
nos resurrectionis vitæq; suæ fecit par-
ticipes. Fieri enim omninò non posse
vt Christus caput nostrum reuiuiscens
nos sui corporis membra morte in ni-
hilum recidere, funditusque interire
patiatur.

M. Perge.

A Sicuti sacræ literæ declarant Chri-
stum, propter iustitiam nostram, exci-
tatum fuisse, ita nos etiam docent,
Christi exemplo de mortiferis pecca-
torum operibus exurgentes, iustiti-
postha

posthàcatque sanctitati viuamus: ad quod præstandum virtute potentiaq; gloriolæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat.

M. Quid in fidei cōfessione deinde sequitur?

A. Ascendit ad cælum, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

Marc. 16.
Luc. 24. g.
A&. 1. b. 9

M. Hoc quemadmodum sit accipiendum expone?

A. Planissimè quòd Christus corpore in cælum ascendit, in quo antea corpore non aderat: quodque é terra, in qua prius corpore presens fuerat, discessit.

Ioan. 12. b.
b. 10. c. 16
20. d. 17.

M. An non ergò nobiscum amplius in terris adest?

Ioan. 12. b.

A. Præmonuit ipse Apostolos suos nō semper se cum illis præsentem futurū: quod de corporea eius præsentia est intelligendum. Diuinā enim natura sua, qua vniuersa complet, tum in cælo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute præsens ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, usq; cō, dum mundana omnia ad exitum perueniant.

Ioan. 17. a.
Mat. 28. e.
28. d. 20.
Ioan. 15. c. 1
b. 7.
Rom. 8. b.

M. Minime ergò deserti sumus ab auxilio,

Christus omnia moderatur.

*lio, defensioneque Christi, tametsi corpore
presentem illum non habeamus?*

A. Nequaquam, Christus enim pa-
tri ad dexteram asidens, potestate, sa-
pientia, prouidentiaque sua mundum
regit, & moderatur, mouet, gubernat,
temperat vniuersa, sacrum etiam spiri-
tum suum, vt maximum charitatis in
nos suæ pignus, de cælo, vt est pollici-
tus, in animos nostros demittit: cuius
sui spiritus clarissimo lumine, mentes
nostras, tenebris cæcisq; nubibus cir-
cumfusas, illustrat: ab animis etiam
nostris ægritudinem repellit, consola-
tionēque nos lenit, atque sustentat, e-
adem præstiturus, quoad hic mundus
exitum habebit.

*M. Nunc autem dicito quid precipue de
Christi ascensu, sessioneq; à dextra patris
consideres, quod quidem ad Christum ipsum
proprie pertineat.*

A. Æquum fuerat, vt Christus, qui ab
altissimo decoris, & amplitudinis lo-
co, ad infimū serui gradum, dedecusq;
condemnationis, & ignominiole mor-
tis sese demiserat, ad illustrissimum vi-
cissim honorem, celsissimamque dig-
nitatis

dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitueretur: vt contemptio videlicet, illataq; ipsa probra, gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

M. Nobis verò Christi in cœlum ascensus, sessioq; a patris dextera quam affert utilitatem?

A. Principiò, Christus, vt hominum gratia e cœlo in terram tanquam ad exulandum venit, ita & in cœlum patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingredendum in cœlum muniens, cœlique portus nobis prius ob peccatum occlusas referans. Porro presens coram Deo, nõsq; illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore, causam nunquam amitemus.

M. Verùm qua ratione ascensus Christi in cœlum imitatores esse possumus?

A. Susplicere in posterum, menti que & animi aciem in cœlum, vbi Christus patri dexter assidet, intendere debemus: cogitationes omnes & curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus, sempiternis,

Ioan. 16. c.
Rom. 8. f. 3
Heb. 7. d. 15
9 b. 23.
2. Ioan. a. 2.
Ioan. 14. r.
1 Cor. 15. f.
Col. 3. a. 1. 2

piternis, non in humanis, terrenis, atque fragilibus defigentes.

M. Ecquid præterea?

A. Commonemur etiam, ut Christo Domino cœli iam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus comētis humanis honorem habeamus, sed diuino, planèque spiritali cultu, qui nobis, qui tribuimus, & illi, cui tribuitur, potissimum conueniat, cum piè sanctèque veneremur.

M. Nunc te volo quæ de supremo iudicio, mundi₃ exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiaq; præcellentissima amplitudine cœli nubilibus adueniet, cinctus septusque copiis & corona cælestium stipatorum; & ad terribilis buccinæ signum clangorémque formidolosum, mortales vniuersi, qui ab ortu mundi ad illud usque tēpus ex hac vita migrârunt, tum animis, tum corporibus integri reuiuiscunt, & pro Christi tribunali iudicandi adducuntur, vnusquisque de factis suis rationem redditurus, quæ æquissimus atque acerrimus

acerrimus iudex, ad summæ veritatis regulam requireret.

M. At cum natura mortem omnibus certè proposuerit, quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?

A. Diuus Paulus declarat eos, qui eo tempore in vita cōmorabuntur, repentina mutatione renouandos, & omni corruptione corporibus absterisa, remotaq; mortalitate imōtales eos exorturos esse, & ista ipsis cōmutatio, mortis est futura loco, quod mortalis vitæ fiet occasus, vitæ fiet ortus immortalis.

M. Num igitur pios metu perterritos memoria illius diēi perhorrescere debere, aut eā ipsis pertimiscendam, & fugiendā, esse putas?

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio plorum animos ad spem optimam erigit, solatiōque maximo permulcet. Is enim sententiā pronunciat, qui nostro loco sententia iudicis est condemnatus, ne nos in seuerum Dei iudicium vocati conuincamur, sed indamnati iudicio liberemur.

M. Quando igitur de Deo Patre creatore, filioq; eius Iesu Christo liberatore & eternus sit dictum, duabus illis Christiana

1 Cor, 1
1 Thess,

1 Cor, 15

Rom, 8, 2
d, 23, 28, 33
1 Cor, b,
Phil. 3, d
Tit. 2, d,
2 Pet, 3,

Tertia pars symboli, Fides in spiritum sanctum.
professionis partibus ad exitum iam perdu-
ctis, tertia nunc, quid videlicet de spiritu
sancto credas, est declaranda.

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ trini-
tatis personam profiteor, à patre & fi-
lio ex omni æternitate procedentem,
utrique parem, atque eiusdem omninò
substantiæ, simulque cum utroque ve-
nerandum & implorandum.

M. Sanctus quare vocatur?

A. Non solum propter suam ipsius
sanctimoniam, quæ est omninò maxi-
ma, verùm etiam, quòd electos à Deo,
& Christi membra sanctitate imbuat:
quamobrem sacra scriptura, ipsum
sanctificationis spiritum nuncupat.

*M. Quibus in rebus sanctificationem hanc
sitam esse putas?*

A. Principio, eius virtute diuinitus re-
nascimur: hoc est enim quod Christus
dixit, necessarium esse, vt ex aqua &
spiritu de íntegro nascamur: Eius etiã
numine afflati, Dei patris filij adoptio-
ne instituimur: ex quo fit, vt spiritus
adoptionis meritissimè nominetur:
qui electionem etiam nostram quasi
còsignat in animis nostris, nobis con-
firmans

Spiritus sancti dona,
firmans atque persuadens, diuina be-
neficia vniuersa nostra per Christum
fieri.

M. Prosequere?

A. Spiritus sanctus cœlestia misteria
animis nostris interpretando expla-
nat: mentiumque nostrarum oculis,
vt illorum intelligentiam capere pos-
sint, lumina præfert: ad ipsius porro
arbitrium peccatis venia vel tribui-
tur, vel negatur: eius virtute naturæ
vitiositas comprimitur, & edomatur,
peruersique appetitus frænantur at-
que franguntur, animique ad studium
pietatis concitantur: ipsius arbitratu
varia beneficia diuinitus in pios con-
feruntur.

*M. Ecquid habes præterea quod de hac re
dicas?*

A. Inter vitæ huius multiplicia diuer-
sæque malorum sollicitudinum, & cala-
mitatum genera, piorum dolores, &
mœrores (quorum in hoc mundo cō-
ditio plerumque miserrima, luctusque
vix alioquî consolabilis esse solet) spi-
ritus sanctus occultè consolādo, fidu-
ciāmque afferendo minuit, leuat, atq;

Ioan, 7.
16. & 17.
20 f. 22.
1 Cor. 2.
d. 13. 15.
Eph. 1. d.
Rom, 8.

Act. 2. 2.
& c.
1 Cor. 12.
& c.

Ioan. 14. b.
26. & 19.
& 16. a.

Spiritus sancti dona.

moilit, & ex eo paracletus, hoc est con-
solator, verè proprièq; nominatur. Po-
stremò, spiritus sancti potentia, mor-
talia nostra corpora, à mortuis excita-
ta, ad vitam reuocabuntur. Summa au-
tem, quantacunque nobis bona Deus
per Christum largitur, ea vniuersa spi-
ritus sancti efficientia cognoscimus,
percipimus, comprehēdimus. Tanto-
rum igitur datori beneficiorum meri-
tissimè confidimus, & spem in eo re-
ponimus, ipsumque veneramur, atque
opem ab illo petimus.

*M. Reliqua est pars quarta de sancta eccle-
sia catholica, de qua sententiam tuam iam in-
telligere cupio.*

A. Summatim dici potest, ecclesiā esse
corpus Christi.

*M. Verum magis hoc perspicuè pluribusq;
verbis dicto.*

A. Ecclesia est corpus reipub. Chri-
stianæ, hoc est, vniuersa multitudo
consociatioq; piorum omnium, quos
Deus per Christum ad vitam sempter-
nam ex omni æternitate designauit.

*M. Quam ob causam hunc articulum sym-
bolo additum esse putas?*

A. Quo

Symboli pars 4. Ecclesia sancta.

A. Quoniam quidem non solum ne-
quicquam Christus mortem oppeti-
isset, si non existeret ecclesia, sed etiam
quæ hætenus dicta sunt vniuersa, su-
peruacanea forent, & ad nihilum re-
casura.

M. Quamobrem?

A. Principiò ad hunc vsque locum sa-
lutis causas considerauius, nomina-
tim verò, quòd Deus nos, propter
Christi meritum, diligat, & beneuolē-
tia complectatur: pretereà, quòd hu-
ius gratiæ, in quam cum Deo reconci-
liati sumus efficacitate spiritus sancti,
participes reddimur. Verùm ista hunc
unicum habent exitum, vt instituatur
ecclesia, hoc est, concilium fidelium, in
quos diuina hæc munera conferantur.

M. Quare hanc ecclesiam vocas sanctam?

A. Vt hac nota ab impia incredulorum
turba internoscatur. Quotcūque enim
delegit Deus, eosdem pietate, morum
que integritate imbuit.

*M. Ista, quam ecclesia assignas, sancti-
tas, estne iam in omni genere perfectè abso-
luta?*

A. Nondum. Quamdiu enim mortali

Mat 16. c. 1.
Act. 10. 1. 21
1 Cor. 12. b. 1.
11. & c.
Eph. 1. 2. 3. 4.
& c. d 11. & c.
3. b. 9. 10. d. 2.
5. d. 25
1 Tim. 3, d.

Rom, 8. c. 1.
1. Cor. 14. f.
Eph. 1. 2.
11. 12. & c.

hic conditione viuatur, ea est humanæ naturæ infirmitas, vt parum validis viribus simus, ad omnem viquequaque culpam effugiendam. Proinde ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plenè cumulâteque perfectâ, verumtamen probè instituta. Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit, iam tandem innocentia, & sanctitudine, omnibus suis numeris planè expleta, vt vestitu quodam candidissimo, nitidissimoque exornabitur.

M. Ecclesiam cur appellas catholicam?

A. Idem valet atq; e si vniuersalem vocarem. Hæc namquè multitudo & cōuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis septus teneatur; verum piorum, qui a mundi fabricatione omnibus locis atque temporibus vixerunt, viuunt, aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit: vt vnum sit ecclesiæ corpus, sicut vnus est Christus corporis illius vnicum caput.

M. Nunc te explicare volo quamobrem sancta ecclesia catholica continuo subiungas

nos

Sanctorum communio.

nos credere sanctorum communionem?

A. Quum ybiq; terrarum & gentium, omnibusq; temporibus & sæculis habeat Deus, qui piè ipsum sancteq; colant vniuersi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longè disiuncti vnius tamen eiusdèmq; corporis, cuius est Christus caput, partes sunt, summa inter se cõiunctione deuinctæ. Tanta est sanctis hominibus & cum Deo, & inter se communio. Nàmque spiritus, fidei, factorum mysteriorum, precationum, condonationis criminũ, beatitudinĩ que sempiternæ atq; adeò vniuersorum diuinorũ donorum, quibus ecclesia per Christum fruatur, cõmunicatione sunt inter se quàm maximè cõiuncti. Charitate prætereà amicitiaque non simulata, sed concordĩ, sese mutuò complectuntur. Quoniam verò ista piorum communitas in sensum intelligentiãq; humanam, perinde atque aliæ coniunctiones, consociationesq; hominum, non cadit, iure hic inter ea, quæ credũtur, locũ habet.

M. Hac, quam commemorat, ecclesia, conspicuane est, an non conspicua?

A. In

1. Cor. 12.
& c. c. 20.
26 &
Eph. 1, c. 1
Coloss. 1, c.
2, d. 19.

Eph. 4, a, 3.
e, 15. 16
Coloss. 2, c.

Mat. 22, d.
Ioan. 13, c.

Rom. 12, b.
1. Cor. 10.
& 3, b. 5.
2. Cor. 1, 1
Gal. 6, a.
Phil. 2, 1.

Ecclesia inuisibilis, & visibilis, eiusq; signa.

A. In hac fidei confessione præcipue tractatur de cœtu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit: quæ ecclesia neque in conspectum cadit, neque eius ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis, quæque cerni possit ecclesia Dei, cuius nobis notiones atque insignia palàm profert & proponit.

M. Quanam ea sunt?

A. Vbicunque gentium euangelium Christi seruatoris purè declaratur, Deo, Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinæque ecclesiastica ritè exercetur, ille Christianorum hominum cœtus ibi congregatus, est aspectabilis Christi ecclesia.

M. Sùntne igitur vniuersi, qui in hanc aspectabilem ecclesiam conueniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?

A. Hypocritæ nonnulli, specie quadam assemblatæ sanctitatis in hunc se se conuentū insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris ecclesiæ membris. Quanquam, quoniam ubicunque

verbum

Hypocritæ, Remissio peccatorum.

verbum Dei verè explicatur, & sacra
mylteria sanctè celebrantur, ibi semper
sunt aliqui saluti per Christum desti-
nati, vniuersam illam frequentiam ec-
clesiam Dei esse interpretamur, quum
& Christus ipse duobus tribuè, qui
ipsius nomine conuenerint, prælen-
tem sese adfuturum spondeat.

Mat. 18, d. 19

*M. Quare ecclesia remissionem peccatorum
subijcis.*

A. Principio, quod clauis quibus cœ-
lum tum clauditur, tum aperitur, hoc
est ius illius obligandi & soluendi, re-
uocandi & cōdonandi crimina, quod est
in administratione diuini verbi positū,
Christi munere donata & cōmissa ec-
clesiæ potestati, in ipsa propriè reside-
at. Deinde, quod nullus condonationē
criminum impetrare possit, nisi qui ec-
clesiæ, quæ est corpus Christi, pars verè
fuerit: quiq; communem ecclesiasticæ
societatis coniunctionem, diligenter,
piè, inuiolatequē continenter etiam,
& ad extremum scruat, & defendit.

Mat. 16. c. 18.
& 18. c. 17. 18.
Ioan. 20. f. 22
1 Tim. 3. d. 15.
Mat. 24. b. 13
Ioan. 15. a. 4
&c
Col. 2. 2. d. 18

*M. Ab ecclesia igitur alienis non superest
spes ulla salutis?*

Ioan. 3. a. 4.
Col. 2. d. 18.
2 Tim. 3. d.

A. Extra ecclesiæ limen omina sunt
damina-

Non est salus extra ecclesiam.

damnationi, morti, atque exitio obnoxia. Membra enim distracta diuulsa, que à capite atque corpore, omni spe vitæ orbata sunt.

M. Vocabulum remissionis quam significationem habet?

A. Quòd videlicet à Deo impetrent fideles, vt peccata sibi ignoscat: Deus enim Christi gratiâ, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atque iudicio ereptis cõmeritam pœnam remittit.

M. Ad promerendam ergò de Deo peccatorum impunitatem, nõne benefactis nostris ipsi satisfieri posse putas?

A. Vnus omninò Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficijs constitutum luit atque persoluit, simulque Deo nostro nomine satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad diuinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere sola ipsius bonitate beneficiâque gratis donatos, nihil est omninò, quod ipsi inuicem mercedis remunerationisue loco vel deferamus,

mus, vel referamus.

M. Nihilne ergò prorsus superest à nobis præstandum, ut criminum condonationem consequamur.

A. Deus nocentibus se crimina condonaturum pollicetur, modò pœnitendo errorem corrigant, atque depōnant. mentesque à vitæ nequitia reuocent ad ipsius obsequium. Quamobrem pœnitentia correctioque vitæ nobis est necessaria, ut peccatorum impunitatem exoremus.

M. Pœnitentia quas partes complectitur?

A. Crimina nos primùm nostra agnoscere confiterique coram Deo oportet, acerbissimo etiam animi dolore angī, pudoreque affisi, quòd illius maiestatem offenderimus: peccati præterea odium intimum suscipere, illudque detestari atque execrari oportet. Hic dolor à quibusdam contritio nominatur.

M. Ecquid amplius?

A. Ne ex doloris magnitudine desperatio animos nostros occupet, fides eos consolatione sua sustentat, quæ veniæ à Deo peccatis nostris per Christi

stium

Ter. 18, b. 8.

Ezech. 18, d.

30. 31. 32.

c. 14.

Mat. 4, c. 1.

Luc. 5, f. 3.

Psal. 32, a. 3.

& 51, a. 3.

Prou. 28, c.

Inc. 15, d. 1.

1 Ioan. 1, d.

Psal. 6, b. 6.

31, b. 9. 10.

a. 3. 4. & c. b.

c. 16, 18, & c.

c. 27.

1 Cor. 11, c.

2 Cor. 7, c.

11.

Mat. 27, a.

2. Cor. 2, b.

Inc. 7, f. 48.

& c. & 15, d.

20. 12, & 1.

14, & 23, d.

& 24, c. 47.

A& 2, f. 47.

3, d. 19, & 1.

30. 31.

1 Tim. 1, c.

flum ſeruatoreſ impetrandæ, bonam
certamque ſpem oſtendit. Atque iſtuc
eſt, quod peccatorum remiſſionem
nos credere teſtificamur.

*M. An in tantam formidinem, atque in
has anguſtias adductus homo, ſe ipſe eripere
valet?*

A. Nequaquàm. Solus namque Deus
hominem ab omni ſpe derelictum
corroborat, proſtratum & iacentem
excitat, & in ſpem ſalutis reſtituit, cu-
ius ſolius virtute peccator ad eam quã
memorauī, fiduciam, ſenſumq; , atque
cogitationem reuocatur.

M. Reliqua ſymboli iam reſenſe?

*A. Credo reſurrectionem carnis, &
vitam æternam.*

*M. De iſtis per pauca ſciſitabor, quòd qua-
dam de illis, quum de ſupremo iudicio ageres,
ſuprà dixeris. Quorſum demùm hæc, aut
quamobrem creduntur?*

*A. Quamuis humanas animas indiſ-
ſolubiles & æternas eſſe perſuaſum ſit,
mentes tamen nobis omninò concideret,
ſi exiſtimaremus corpora noſtra
morte in nihilũ interitura: ex alterius
enim noſtri partis deſiderio labo-
rantes,*

3.2,3,& 30,

& 51.b,7.8

12,& 80,

c.8.

1,2,3,4,

eff,2,d,16

2. d.25

22,d,30

11.c,25

15,totum,

18,c,14

19

rantes, perfecto gaudio, atque immortalitate, nullo unquam tempore plenè potiremur. Proinde nobis certo persuademus, nō animas tantum nostras quū hanc vitam deserimus, à corporum consociatione solutas, synceras atque incorruptas sursum continuo in cœlum ad Christum ferri: sed & corpora etiam nostra omni liberata corruptione, & in fœliciores vitæ conditionem reuocata, cum animis iterum suis socianda, & instar corporis Christi splendida futura: atque ita ad perfectæ beatitudinis absolutionē integri peruenimus, immortalī vitā, sempiternaq; fœlicitate in perpetuum perfruentes.

Lue, 16.
23. f. 43.

Rom, 8.
1 Cor. 15.
& c. g. 5.
Phil. 3. d.
2, Cor. 5.
1 Thess. 4.

M. Mortem ergo corporis pijs pertimescendam non esse putas?

A. Certè præceptor. Est enim nobis persuasissimum, non esse mortem rerū deletricem, quæ omnia omnino perdit ac perimit: verum ducem nobis in cœlum esse, quæ cursum nostrum ad placidā, quietam, fœlicem, perpetuamque vitam dirigit.

M. Cū verò symboli, hoc est summa fidei christiana declarationem iam absolueris,
narrā

*videt fructus tantum, Nemo legi satisfaci-
narra mihi quem fructum ex ista fide perci-
pimus?*

*A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei
consequimur, qua vitæ sempiternæ he-
reditatem adimus.*

*M. Nonne igitur sanctitas, quam divino
numini tribuimus, vitæq; inter homines ho-
nestas & innocentia nos Deo integros exhi-
bet?*

*A. Istud antea sub legis explicatione,
alijs q; item locis breuiter attigi. Sum-
ma autem, si ex legum diuinarum præ-
scripto vitam quis sanctè agere omni-
nò posset, iure ille bonorum operum
ratione iustus haberetur: sed quia ab
illa absolute, nostra omnium vita
longissimè aberrat, scelerumque no-
strorum conscientia conuicti, animis
succumbimus, aliam sequi rationem,
viam indagare aliam debemus, qua in
gratiam cum Deo reducamur, quàm
nostris in ipsum promeritis.*

M. Quanam ea est?

*A. Vnum perfugium reliquum est,
diuina per Christum clementia, qua
nullum omninò ad nostra opera, me-
ritaue respectum habens gratuita nos
propter*

Dei clemetia nostra iustitia accepta referenda,
propter Christum charitate amplecti-
tur, non criminum modò nostrorum
veniam, sed & iustitiam Christi per fidē
in ipsum, ita nobis tribuens, vt per eā
haud aliter ac si nostra esset, gratiosi a-
pud ipsum simus. Dei igitur in Christo
misericordiae vniuersam nostram iusti-
tiam acceptam referri oportet.

*M. Quomodo rem sic se habere cognosci-
mus?*

A, Ex euangelio, in quo diuina pro-
missa nobis Christi nomine facta con-
tinentur, quibus cum fidem tribui-
mus, hoc est plane penitusque persua-
sum habemus de diuina erga nos bo-
nitate, quemadmodum antea in toto
symbolo est explicatum, istius quam
memoravi iustitiae quasi possessionem
occupamus

Rom. 4, b.
c. 1, 16. d. 2
Gal. 2, b. 10
20. & 3, b.
Heb. 10, g.
& c.

*M. Non igitur affirmas fidem precipuam
esse huius iustitiae causam, ita vt propter illius
merita Dei iudicio iusti censeamur?*

A, Nihil minus: nam illud esset fidem
in Christi locum supponere. Verum
haec iustitia primùm a diuina clemen-
tia, vt à fonte fluit, vnde riuus ad nos per
Christum deducitur, per euangelium

Eph. 1, 2, 4,
& c. & 2, a. d.
Tit. 3, b, 4,
Mar. 2, d. 1
Ioan. 1, b; 1
Rom. 1, d,
& 4, c, 16, d
& c.
1 Cor. 1, d.
Heb. 9, d. 1

Christus iustitia, Fides instrumentum.

verò defertur, nos autem eam fide tãquam manu, apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentum est iustitiæ, quia videlicet Christum, qui est iustitia nostra complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

M. Verum an cui hec fides adest, illi deesse bona opera possunt?

A. Minimè. Nam fide Christum complectimur, qui nos nò solùm à delictis morteque liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verum etiam diuino spiritus sancti numine, ac potestate de integro nos generat, reuocat ad integritatis pietatisque desiderium atque curam, quam nos vitæ nouitatem nominamus.

M. Iustitiam igitur, fidemq, & bona opera, naturalem quandam inter se coniunctionem habere affirmas, ob eamq, causam non magis esse disiungenda, quàm Christus, eorum in nobis effector, à se ipse est seperandus.

Verissimum est.

M. Ista ergo fidei explicatio humanos animos

6. a. 4. & 7,
8. a. 1. & c
o. & c
r. 5. d. 17.
c. 15. &
3. 24
b. 9. 10,

a. 1. 3,
13. 2. 1.
2. c. 17.
d. 20.
d. 19,

nim
auo
A.
dei
me
tut
tes
ma
ver
qu
on
tes
qu
ter
M
one
eas
A
m
m
al
fic
D
pe
u
c
qu

Fides non est sine bonis operibus.
*nimos ab operibus officijsq; pietatis numine
auocat.*

A. Nequaquam, bona enim opera fi-
dei, vt stirpi suæ inhærent. Fides igitur
mentes nostras in studio vitæ cum vir-
tute colendæ adeo non reddit hebe-
tes, vt illorū potius aciem ad id quam
maximè exacuat: planeq; in numero
verè fidelium nō est habendus, nisi qui
quantum viribus eniti porell, & vitijs
omnibus repugnat, & ad omnes virtu-
tes aspirat: ita se perpetuo gerens, vt
qui vitæ suæ rationem a se esse repe-
tendam intelligat.

*M. Apertè igitur dicito, quâ ratione acti-
ones nostra Deo placeant, & quomodo ille
eas remuneret?*

A. In officijs pietatis duæ res sunt
maximè necessariae, Prior, vt ea aga-
mus, quæ iure diuino præcipiuntur:
altera, vt in illis obeundis eum animū
fidemque præstemus, quam a nobis
Deus inquit. Neque enim vlla siue o-
pera, siue consilia Deo grata esse que-
unt, nisi fide commendentur.

*M. Si ergo & eadem ille bona opera, eadē
que etiam mente ac fide, quam Deus nobis
presinit*

Psal. 7. a.
Mat. 7. c.
& 12. d. 7.
Rom. 6. u.
4. & c.
Gal. 5. a.
Eph. 3. 17
Col. 1. 2.
Tim. 3. 8

Deut. 4. a.
d. 3. 1. 3. 2.
Mat. 7. b.
9. & 10. c.
Luc. 14. 1.
26. & 15.
Rom. 6. f.
& 14. d.
Heb. 11. b.

Doctrina de hâc non auocat à bonis operibus.
præfinit, faciamus : quare operum piorum
merito iniustorum numero habendi non sumus.

C. 11. 12.

C. 10. &

d. 11. 9.

E. 4. 15

5. b. 4. 5. 6.

b. 5.

. 2. 2

16.

A. Iustitiam, quam Deus approbat, planè cumulateue perfectam, & iuri diuino vsquequaque congruentem esse oportet : at nostra opera etiam absolutissima longè multumque à legis diuinæ præscriptione discrepant, plurimisque de causis tum accusanda sunt, tum condemnanda. Proindè iusti censeferi diuino iudicio factorum nostrorū ratione nequaquam possumus.

M. Verùm ista declaratio humanas interius mentes à sanctitatis studiis auertere, aut si non remissiores negligentioresq; in obeundis virtutis muneribus, at minus saltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.

b. 16

C. 11

A. Nullo modo. Edocuerūt enim nos sacræ literæ, quòd quemadmodum vitiosæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inseruiunt : nullus igitur inferorum damnationisq; terror, nulla cœli gaudiorumque omnium expectatio, nos vel à vitijs acedò auocare, vel ad rectè

recte faciendum allicere deberet, æque
atque formidò contumeliam aliquam
maiestati diuinæ imponendi studium-
que amplificandæ illius gloriæ, quæ
supra omnia semper magnificere o-
portet, nam sicuti peccatū pestis est ob
eam rem maxime horribilis, quòd
Deo & eius sacrosancto verbo sit de-
decori: ita virtutis summa laus decus-
que in eo consistit, quòd Deo per illam
honos habeatur. Præterea opera bona
proximis nostris tūm reipsa, tūm eti-
am exemplo prosunt: diuinique erga
nos amoris, nostræq; pariter in Deum
gratitudinis, dum eius præceptis pare-
mus clara iustitia ostendunt: fidei itē,
& viua salutis etiam nostræ signa pate-
faciunt. Non ergo inania nulliq; pror-
sus vsui esse bona opera censebimus,
propterea quòd iustitiam ex illis non
adipiscamur.

*M. verum cum opera nostra vel optima,,
ut ipse asseris, imperfecta sint, quomodo
Deo, cuius iustitia est perfectio ipsa, accepta
esse possunt?*

A Fides est, quæ Deum operibus no-
stris facit beneuolum, dum persuasum

Rom. 2. d.

1. Tim. 6.

Tit. 2. 2, 5

1 Pcn. 2, 2

Mat. 5. b.

1 Pet. 2. c.

Mat. 12. d.

Ioan. 14. b.

21. 23. & 1

Phil. 2, b.

2 Pet. 1, c.

&c.

Rom. 9. f. 3

Gal. 5. a. d.

Heb. 11. a. 2

&c. totum

Opera per fidem Deo gratia, fides per donum.
habet, eū legibus nos & iudiciali iure
persecuturum non esse, nec factorum
nostrorum rationē strictē à nobis repe-
titurū, neq; acerrima iustitiæ suæ nor-
ma ea exanimaturū esse verum, cunctis
eorū defectibus cōdonatis, christi gra-
tia vt plenē perfecta, esse accepturum.

M. Quando igitur Deus per fidem iūm vt
iusti habeamur, nobis largitur iūm. opera
etiā nostra per eam sine offensione accipit;
narra mihi, ingenuāne naturā virtutem,
an gratuitum Dei munus esse fidem existi-
mas?

A. Donum Dei, idque eximium certē
atque præcellens, fides est. Nam Deus
nos verbo suo instituens, & mentibus
nostris sancti spiritus sui lumen claris-
simum præferens, aptos nos efficit ad
ea discenda credendaq; quæ alioquin
obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo
modo capere posset. Quod percipien-
tes Apostoli, à Domino precantur, vt
fidem ipsis adaugeat.

M. In tempore isto in precationis mentia-
nem incidisti. Postquā enim legis diuina,
symbolique, hoc est, professionis fidei christi-
anæ declaratio est à te iam perfecta: su-
perest

Religionis pars altera, Precatio
perest, ut proximo loco de oratione, gratiarum
q² actione dicatur. In expositione verò orati-
onis, quæ est seruanda distributio?

A. Hæc, nisi aliter tibi visum fuerit,
magister, vt primum, à quo, deindè,
qua fidentia: tertiò, quo mentis affe-
ctu, postremò, quid sit precandum de-
claretur.

M. Principiò igitur narra mihi quem putes
precibus appellandum esse?

A. Vnum Deum, præterea neminem.

M. Quamobrem?

A. Quoniam Deus vitam, præsidium,
salutem nostram, bonaque vniuersa so-
lus in potestate ditioneque sua tenet,
par est, vt omnia, quæ nobis opus erunt,
ab illo postulemus & expectemus, &
vt in cunctis periculis in eius tutela
perfugium habeamus.

M. Quare diuos, siue pios homines, qui
ex hac vita migrârunt, aut etiam angelos
non precabimur?

A. Quia Deus nostram sui solius im-
plorationem, vt cultum, qui ad ipsius
maiestatem propriè & priuatim spe-
ctat, requirit, quam non licet alteri
cuiquam attribuere.

F 7

M. Ecquid

Psal. 117. b.
& 118. & 146.
& 104. &
totus.

Psal. 50. c.
89. b. 26.
Ioa. 16. c. 2.
Esa. 46. b.

M. Ecquid prætereà?

A. Si in precatione alium aliquem, præter solum Deum appellaremus, sine authoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nititur, id faceremus: quod facere non esset Dei numini pietatem tribuere, sed in eius grauem offensionem incurrere.

M. Perge nunc exponere, qua fidentia mortales miselli, qui multis modis sumus indigensissimi, Deum immortali gloria præcellentem compellare audeamus.

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti ut exaudiamur: verum nostram indigentiam agnoscetes, Christum mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, diuinæ maiestatis beneuolentiam nobis non esse defuturam confidimus.

M. Qua ratione in hanc, quam dicit spem, adduceri?

A. Promissis diuinis, nobis in sacris literis per Christum factis, fidem habeo nihil dubitans, quæcunque certa fide à Deo patre Christi nomine precamur

Quo mentis ardore precandum
camur, quin eo, quautum quidem no- Iacob, r. 7
& 4. 2. 3.
bis conducent, exoratum sumus.

*M. Iam quo mentis sensu Deus imploran-
dus sit, declara?*

A. Si miseriarum scelerumque no- Psal. & 38
& 50. c. . .
1. 24. torn
strorum, quæ nos opprimunt, recorda-
tio acerbissimos, ita uti par est, animo.
rum dolores nobis commoueat, fieri
aliter non potest, quin omnibus exop-
temus votis, ut ex illa conscientia soli-
tudine, quæ nos ita vexat, eripiamur:
atque ita omni obsecratione, obresta-
tione, summué mentis ardore diui-
nam misericordiam & auxilium effla-
gitabimus.

*M. In precatione igitur verba salum ex ore
fundere satis non erit?*

A. Pollicetur Domini se propé ad- Psal. 34, c. 1
145, c. 18, 2
1 Cor. 14.
c. 11. 14, 1
futurum auxiliumq; laturum ijs solū
qui verè ipsum, hoc est, memori men-
te implorant: eorum enim vota sibi
pergrata esse; quamobrem necessarium
est eam orationem, qua in precatione
vtimur, nobis esse cognitam, ut lingua
atque mens vno consensu iungantur.

*M. Fàsne est quacunque, quorum desiderio
aliquo tenemur à Deo precari?*

A. Deus

Quæ præcandam, Dominica præcatio.
b. 11. &
2.
c. 23. 24.
3.
c. 14. 15.
9. 10.
2. 1. 2.
A. Deus prohibeat, vt christiani homi-
nes, Christi nomine, quicquam à Deo
postulent, quod sit contra Dei & Chri-
sti voluntatem, atque ita & indignum
sit quod largiatur Deus, & nobis etiam
accipere perniciosum. Quam ob causâ
ne affectione animi impulsî inconfide-
ratè in precatatione aberremus, certa
nobis formula regulâque est ab ipso
Christo expressa, ad quam preces no-
stras perpetuò debemus accômodare.

M. Quanam est.

A. Eadem nimirum ipsa, quam diui-
nus ille præceptor auditoribus suis,
nobisque, per eos, vniuersis præscrip-
sit: in qua cuncta quæ à Deo postulari
licet, quæq; nobis impetrare expedit,
breuiter comprehensis, perpauca sen-
tentijs complexus est: quæ præcatio,
de conditoris nomine, dominica nun-
cupatur. Si igitur cœlestem magistrum
diuina voce præmonentem audiemus,
haud vnquam à præcatationis rectæ præ-
scripto decerrabimus.

*M. Dominicam igitur præcatationem pro-
nuncias?*

9. & c.
2. & c.
A. Precaturi, inquit Dominus, ita
loqui-

loquimini. Pater noster, qui es in cœ-
lis, sanctificetur nomen tuum. Veniat
regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut
in cœlo, sic etiam in terra. Panem no-
strum quotidianum da nobis hodiè.
Et remitte nobis debita nostra, sicut &
nos remittimus debitoribus nostris.
Et ne nos inducas in tentationem, sed
libera nos à malo. Quia tuum est reg-
num, & potentia, & gloria, in sæcula
Amen.

*M. An existimas nos ista ad verbum ex-
pressa semper debere recitare, ita ut uno ver-
bo aberrare non liceat?*

*A. Licitum est sine vlla dubitatione
verbis aliis Deo preces adhibere, si
modò à precationis huius sensu non
declinemus, eaque fiducia atq; mente,
quam antè dixi, Deum imploremus,*

*M. Quot sunt dominice precationis par-
tes?*

*A. Postulata quidem sex, aut vt qui-
dam partiuntur, septem complectitur,
ex duabus tamen vniuersè partibus
constat: ex quibus vna priores tres
postulationes continens, ad diuinam
gloriam directè spectat: altera ad no-
stram*

Partes dom-
precationis

Dominicæ precat. partes, Deus præfens. Pater,
istram peculiariter vtilitarem attinet,
& tres aut quatuor posteriores petiti-
ones comprehendit.

*M. Cur Deum ita nominatum compellas,
dicens Pater noster ?*

*3. b. 13. 14.
c. 5. 17. 18
b. 9. 10. 11
d. 2. 1. 2*
A. Quoniam non vt absenti, surdouè
verba facio, sed Deum Patrem, vt præ-
sentem inuoco, pro certo habens, præ-
ces illum meas audire : nequicquam
enim alioquin opem ab eo peterem.

*M. verba sigillatim paulò accuratius ex-
cutiamus: Deum quare nuncupas patris no-
mine ?*

*c. d. 13
16. c. 23. 24
o. d. 12.
2. 6. 7:
c. 15, 16
4. 2, 6
d. 7. 11
b. 9. 13*
A. Quia rectè precandi fundamen-
tum, vt superius diximus, in exorandi
spe firma positum est, voluit Deus sua-
uissimo nos patris vocabulo ipsum
appellare, vt fidelitèr ad se, sui que au-
xilij summa cum expectatione, haud
aliter ac suum filij parentem assolent,
accederemus, immò vt spe tam multò
meliore, quàm vlli liberi de naturali
patre habere possunt, ipsum adeamus:
quàm longè Deus cœlestis ille pater
potestate, bonitate, propensiq; ad
iuuandum voluntate, terrestribus pa-
rentibus vniuersis excellit.

M. Nunc

Deus Pater noster.

M. Nunquid nos aliud commune facit patrem hoc nomen?

A. Ut in precando debitam à liberis patri cœlesti pietatem, honorem, obsequium præstemus, eoque animo, qui filijs Dei conuenit, affecti simus.

M. Quare Deum promiscuè nostrum patrè potius quàm tuum propriè nominas?

A. Pio cuiq; licitum esse fateor, Deum appellare suum, is tamen amoris inter christianos ardor esse deberet, ut unusquisque, quod ad omnium commune cōmodum attinet, spectaret: quam ob causam, in vniuersa ista postulatione nihil à reliquis seperatim, verū publico cunctorū nomine omnia efflagitatur.

M. Ecquid amplius:

A. Diuites & optimates commune fiunt, ne pauperes humilioresque contemnunt, sed ut eos tanquam germanos fratres beneuolentia complectantur, quibus Deus filiorum honorem tribuere non dedignatur, rursus verò tenuissimi quiq; miselliq; homines, qui in hac vita maximè neglecti esse solent, hac interea spe mentes suas possunt recreare, quod patrem in cœlo summa

Deus pater noster in cœlo est.

summa prædium potestate, sibi quæ beneuolentissimum habeant.

M. Quare Deum ais in cœlo esse?

A. Propterea quod credam Deum in sempiternæ, & foelicissimæ beatitudinis excelsimo gradu, cœlique quasi arce altissima imperium gerentem, rerum simul omnium præpotentem esse, & supera, infera, media, vniuersa, vt in præsentia, conspectuque posita, intelligere atque gubernare.

M. Ecquid præterea?

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed vt cœlestem patrem alloquentes, mētēs à terra rebusque terrenis exuscitemus, atque auocemus: superaque & cœlestia meditantēs, foelicissimā illam parentis nostri beatitudinem, cœlumq; vt paternam per Christum hæreditatem, summa semper cupiditate expetamus.

M. Aperto igitur nobis nunc tam foelieiter vestibulo hoc primo, ingressioneq; ad precandum, perge ad primam petitionem.

A. Principio petimus, vt Dei nomen sanctificetur.

M. Hoc quam habet sententiam?

A. Postu-

Dei Gloria, 2, petitió, Dei regnum.

A. Postulamus primùm, vt diuinum nomen mortalibus quàm maximè cognitum manifestumq; reddatur, eiusq; honor atque decus vibique terrarum & gentium, ita vt conuenit, illustretur: vtque fictorum futiliumque deorum nominibus prorsus oblitteratis & abolitis, solius dei cœlestis patris diuinum nomen atq; maiestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, vbicunque locorum atque gentium, puris integrisque mentibus imploretur.

M. Quid adhuc superest?

A. Optamus ne in sacrosanctum Dei nomen, ob aliqua delicta nostra, male dicta conferantur, illique quasi infamia quædam inferatur: sed vt potius per nostram in Deum religionem beneficentiàmque erga homines, diuinum nomen omni laude cumuletur,

M. Perge porro.

A. Proximo loco postulamus, vt Dei regnum adueniat, hoc est, ne diuinam sui verbi atque euangelij Christi veritatem, per quam in innocentium piorumque hominum cordibus Deus regnat,

Iosua. 24.

d. 23.

Psal. 89. 2.

Psal. 96. 2.

& c. & 97.

& 113. 125.

135. & 14.

Ioan. 3. c. 2.

Rom. 1. c.

11. c. 36. &

d. 27.

1. Cor. 10.

Eph. 3. d. 20.

1 Tim. 1. d.

Psa. 52. 2. 5.

Eze. 36. d.

Rom. 2. d. 2.

Mat. 5. c. 16.

2. Thess. 1. c.

12

Mat. 9. d. 38.

23. & 28. d.

Lue. 4. c. 7.

Ioan. 17. c.

1. Cor. 3. d.

16. & 4. 2.

Eph. 6. c. 1.

2. Thess. 3. a.

regnat, obscura caligine tectam latere
 patiatur: sed vt eius notitia mortalibus
 indies clarius illucescat, cœlesti eos do-
 ctina erudiens, Optamusque, vt Deus
 se velit opponere versutis fallacijs, &
 frangere atq; extinguere furentes im-
 petus Satanæ, sceleratorumque homi-
 num, qui veritatem vel commentitijs
 fabulis obscurare, vel sæuitia oppres-
 sam radicibus tollere moliantur.

M. Prosequere.

A. Oramus, vt Deus per sacrum suum
 spiritum illustrare & moderari velit
 mentes omnium, qui sunt de ipsius ec-
 clesia, in qua, vt in regno suo, propriè
 dominatur: eosq; vt suos milites, ope
 atque virtute sua roborare velit, quo
 strenuè contra diabolum, mundum,
 appetitusq; vitiosos arma capere pos-
 sunt, illisque deuictis Dei in terris im-
 perium dilatare: & ad extremum, om-
 nibus ipsius pariter atque nostris ho-
 stibus conculcatis atq; protrititis, Deus
 vniuersa, sub ditione, dominationemq;
 suam subiugiet gloriosissimèq; trium-
 phum agat: & nos etiam, vt suos per
 Christum liberos atq; hæredes sempi-
 terni

terni tandē sui regni participes faciat. r Pet. 2. Tit. 3. c.

*M. Quid est deinceps in oratione domini-
ca?*

A. Vt Dei voluntas fiat, par enim est, Psal. 40. Mat. 26. Ioan. 5. d. 38 Ephe. 6.
vt liberi ad parentum arbitrium totos
se accommodent, non è contrario, vt
parentes filiorum arbitrato viuant.

*M. Quare adiungis, vt in terra fiat, videm
ut in cœlo, Dei voluntas?*

A. Quum terrenorum hominum ani- Rom. 8. a.
mi varijs ardentes desiderijs, ad ea ex-
petenda perficiendâque concitentur,
quæ Deum grauissimè offendunt pre-
cantur, vt diuino spiritus sui instinctu
nostras omnium mentes ad maiestatis Rom. 8. a. 11. c. 14. 1 Cor. 2. c. d. 16. Act. 21. c. 4
suz nutum ita totas conuertere, atque
formare velit, vt nihil vnquam, quod
sit contra diuinam ipsius voluntatem,
appetamus, aut exoptemus.

M. Perge?

A. Oramus etiam vt quæcunque no-
bis de diuina voluntate obuenire a-
nimaduertimus, ea non tantum tole-
ranter, sed & libenter etiam feramus
& perferamus. Præterea, quum angeli
ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarif-
sima item astra, sol, luna, cæteraque sy-
dera

dera ab ipso condita, diuinæ eius volū-
tati assiduè obtemperent, optamus, vt
vniuersi in terris mortales exemplar
hoc obedientiæ, nobis ante oculos in
cælo propositum imitantes, maiestatis
suæ nutum intuemur, nōsq; totos ad
illum accommodemus, vt quemadmo-
dum in cælo, ita & in terra nullus re-
periatur, qui sacrosanctæ Dei voluntati
aduersetur, ac reclamet.

M. Ecquid amplius.

22, & 5.

28, c. 14

c. 21, & 12

15, c. 3

b. 6, c. 14

15, 17,

A. Quando Deus voluntatem suam in
sacris literis apertissimè declarauit,
quod etiam vocabulo testamenti, hoc
est, supremæ suæ voluntatis eas nuncu-
pans clarè indicauit, minimè est dubi-
tandum, eos qui de scripturarum sen-
tentia discedunt, à Dei etiam sensu
omninò aberrare.

*M. Quando ad ea, quæ quæ sita sunt de
priori dominica precationis parte, quæ tres
illas petitiones ad diuinam gloriam propriè
spectantes, continentur, satis iam respondisti,
ad posteriorem nunc partem, quæ ad res no-
bis utiles respectum habet, commodè transi-
bimus.*

A. Posterioris partis primum postu-
latum

latum est : Panem nostrum quotidianum da nobis hodié.

M. Panis vocabulum quid significat ?

A. Non ea solum, quæ victum nobis vestitumq; necessarium subministrant sed & alia vniuersa, quæ ad subsidia conseruationemq; vitæ & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendam necessario pertinent.

M. Nunquid prætereà nobis suggerit nomen panis?

A. Ne ad delicias epularum lautissima quæque, nèue magni vestimenta pretij, aut sumptuosum apparatus, voluptatis causa sollicitè consecretur, ac congeramus, sed vt lautitiam luxuriamque aspernantes, modico, temperato, & salutaris victu, cultique paruo & commodo contenti simus.

M. Qua ratione panem vocas nostrum, quum eum à Deo tibi donare flagites?

A. Dei dono noster efficitur, quum ipse eum, meritis licet nostris non debitum, in singulos dies ad vescendum nobis largiatur.

M. An ob aliam aliquam causam noster panis nuncupatur?

Psal. 104. c.
27. & 105.
11. & c. 144.
11. & c.

Psal. 78. c. 1.
29. 30. & 10.
24. 15
M., 6. d. 29
Luc. 16. c. 19
1 Cor. 10. b.
1 Tim. 6. b. 7
Heb. 13. a. 2.

Mat. 7. b. 7
1 Cor. 4.
1 Tim. 9. d. 1
Iacob. 1. c. 1

5 d 19.

A . Commonefacit nos hoc vocabulum , vt victus querendi causa in laboribus nos corporis exerceamus , aut aliis cum bonis modis iuste nobis acquiramus , vtq; eo contenti , nunquam alienum quicquam auare aut dolose aucupemur.

4. 4. 28

1. 3. b 8.

1. 1. 12

M . Quando ut industria nostra victum comparemus Deus mandauit , quare panem ab illo petis ?

127. a 1. 2.

A . Quia inutiliter tempus ætatis omne laboriose , soliciteq; contereremus , nisi sedulitas nostra Dei munere prosperos exitus consequatur .

. 3 b 7.

M . Opulentosne etiam homines , diuitiis , copiisque omnibus affluentes , victum quotidianum a Deo postulare debere putas ?

34 b 9.

b 19, 30

1. 53. & 42

a. c 15.

17.

3 d 7

A Nequicquam rerum omnium , quas Natura desiderat , abundantiam comparabimus , nisi diuina virtute salutare nobis vitalesque fiant . Qua etiam de causa , post cœnam quoque vt cibum quotidianum , quo iam vsi sumus , Deus nobis largiatur , hoc est , vt eum vitalem nobis , salutaremque faciat , precamur .

M . Quare hec verba quotidianum et

hodie

Pe titio 5. Peccatorum venia.

hodiè adiunguntur?

A. Ut a curis & audivitate omni abhorrentes, studiosequè munera nostra exequentes, à beneficentissimo capiente quotidie flagitemus, ad quæ ille quotidie largiendâ promptissimus esse solet.

M. Perge ad reliqua.

A. Quinto postulato peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. Estne hæc venia omnibus necessario petenda?

A. Omnino: nento enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebrò à debito officio declinet, sæpenumèroq; in diuini numinis grauem offensionem non cadat. Proinde, qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum ut illis agnoscat, precatur, sed Pharisæico illo more atque exemplo, quasi integros se atque sanctos, coram Deo, aut ut verè loquar, contra Deum gloriano afferunt, illi de numero piorum quibus ista precationis norma, ad quæ dirigatur, est præscripta, & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, quæ in solo Dei per Christum misericordia atque

Mat. 6. d.

34.

Luc. 10. g.

Phil. 4. b.

1 Tim. 6.

1 Pet. 5. b.

Psal. 14. a.

53. a. 1. 2. 3.

Rom. 3. b.

& c. d. 23

Ioan. 8. a.

Ioh. 1. b. 8.

Luc. 18. b.

& c. c. 13.

1 Cor. 5. c.

Venia operibus necessaria, ignoscendum alijs.
benignitate sita est, sese omnino exi-
munt. Ituc namque est, quod Christus
non ad innocentes sed ad nocentes, vt
peccata scilicet poenitendo corrigant,
vocandos, se in mundum hunc venisse
prohitetur.

M. Conditio illa quamobrem adita est?

A. Rationi maximè consentaneum
est, vt precemur à Deo ita nobis veni-
am dari, sicuti nos eis, qui nos offende-
runt, agnoscimus. Nisi enim ad alijs
ignoscendum propensi reperiamur, &
Dei parentis nostri imaginem miseri-
cordia exprimentes, ita nos geramus,
vt eius esse liberi agnoscamur, aperte
testificatur, non esse à se quicquam
aliud expectandum, nisi gravissimi
supplicij acerbitatē. Nam qui vt cle-
mentia in alios vtatur, in animum in-
ducere non potest, eadem summi iuris
norma sententia de illo sine vlla venia
feretur.

*M. An non ergo nostra lenitas à Deo pro-
mereri vt nobis ignoscat, aut quadam quasi
mutua gratia illi relata videri possit?*

A. Nequaquam: gratuito enim tum
Deus veniam non daret, neque solus
Christus

Petitio 6. De tutela.

Christus supplicio suo peccata nostra expiasset, pro quibus nemo alius vlla re alia compensare, aut Deo quicquā retribuere potest.

M. Transeamus iam ad sextum postulatum, quod quidam in duo partiuntur.

A. Eo petimus ne nos inducat in tentationem, sed a malo liberet:

M. Quare ita precamur.

A. Sicuti antea vt preteritis ignoscat, precati sumus: ita nunc obsecramus ne a nobis vnquā posthac peccatur. Nobis verò naturaliter mentes ita sunt ad prospiciendum improuidæ, ita infirmis sumus viribus ad prospiciendum multiplices insidias, incursiones atque illecebras Satanæ, mundi, concupiscentiæque nostræ propriæ, vt fieri aliter non possit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suæque potentiae armis tegat. Perfugium ergò vnum salutis est, vt nos optimi maximi patris tutelæ suppliciter commendantes, eū obtestemur, ne nos maliciofis vllis machinationibus superari patiatur, sed vt ex omnibus nos malis eripere, & perpetuò conseruare velit,

Ma. 12.

45.

Ioh. 5. 1

b. 11.

2 Pet. 2.

Mat. 26.

26, d. 4.

Luc. 22.

1 Cor. 1.

2, Cor.

Ep. 6. b.

Iac. 1. b.

a. 1

1 Pet. 5.

Conclusio, Dei gloria finis omnium.

M. Reliqua est adhuc dominica precationis clausula?

A. Quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria, in sæcula: Amen.

M. Quamobrem precationem suam hoc modo conclusit Christus?

A. Vt nobis confirmaret diuinam potentiam atque bonitatem tam infinitè immensam esse, vt nihil omnium rerum sit quod Deus nobis id ritè postulantibus dare aut non possit, aut non velit: quod etiam vocabulum Amen, hoc est ita fiat, vt opposita ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi consignat.

M. Quam ob causam gloria diuina postremo memoratur?

A. Vt preces omnes nostras laudatione diuini numinis concludendas esse intelligamus: hic namque est finis ille quo omnia, quæ rogata nostro a Deo impetrare cupimus, nostræque consilia, sermones, opera, atq; vniuersa omninò dirigenda sunt. Huius enim rei causa á Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

M. Prosequere.

A. Huc

Gratiarum actio, cultus Dei pars.

A. Huc accedit, quod de Dei benignitate, iustitia, sapientia, potentia, magnificè, gloriosèque prædicare, illique nostra, & vniuersi generis humani causa gratias persolvere, pars fit honoris diuini, ad illius maiestatem pariter cum precatione peculiariter spectans, qua nisi illum piè veneremur, non tantum tam magna eius multipliciq; beneficentia nos numine dignos ob ingratitudinem præbebimus, verum etiam debitas tantæ in Deum impietatis poenas meritissimè in perpetuum sufferemus.

M. Quando homines etiam in nos benigni, beneficiq; esse solent, nonne licet illis quoque gratiam habere?

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt, propterea quod in illis tribuendis homines se re ipsa ministros tantum Deo præbent, atque ita gratus noster in homines animus in Dei authoris gloriam, vt ad proprium, atque vltimum rerum omnium finem refertur.

M. Quando de lege Dei symboloque hoc est

Psal. 29. a
34. 2. 1. 2.
50. c. 14.
& 19. a. 11.
96. 130. c.
Rom. 15.
2 Thess. 1.
5. d. 18.
1 Thess. 1. a
Luc. 17. d. 1.
Iohn 5. d.
Rom. 1. c. 2.
1. Pet. 4. c.

1 Cor. 12. 5.
2 Cor. 9. c.
d. 11.

Mat. 5. c.
1 Pet. 2. c.
c. 1. 11

Religionis I. pars Sacramenta duo:
est professione fidei christiana, de precatione
etiam atque gratiarum actione questio omnis
ad exitum iam est adducta, an non commodè
postremò de sacramentis agemus?

A. Commodissimè præceptor: nam
ea precationis secum & gratiarum acti-
onis coniunctionem perpetuò habent.

M. Dic mihi igitur, quot in ecclesia sua sa-
cramenta designavit Christus?

A. Duo: baptismum, atque coenam do-
minicam.

M. Sacramenti nomen quid significat?

A. Sacramentum est externa diuinæ
erga nos per Christum beneuolentiæ,
beneficentiæq; testificatio, signo aspe-
ctabili arcanam spiritualémq; gratiam
repræsentans: qua Dei promissiones
de remissione peccatorum, & æterna
salute per Christum data, qua config-
nantur, & earum veritas in cordibus
nostris certius confirmatur.

M. Sacramentum quot habet partes?

A. Duas: extraneum elementum, siue
rem creatam quod est signum aspecta-
bile, & arcanam gratiam, quæ conspi-
cua non est.

M. In baptismo quod est signum extraneum?

A. Aqua

Sacramenti duæ partes. Baptismus.

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, in nomine patris, & filij & spiritus sancti.

M. Quæ est occulta & cœlestis gratia?

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem, & resurrectionem Christi consequimur, & illarum est hoc sacramentum nobis quasi obsignatio quædam atque pignus.

M. Baptismi vim & effectum paulò adhuc apertius explicato?

A. Quùm naturaliter filij iræ, hoc est, in grauissima apud Deum offensa, & ab eius ecclesia siue familia alienati simus, per baptismum in ecclesiam recipimur, certumque habemus nos iam Dei filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in illudque quasi insitos esse, eiusque membra factos, in eodem cum ipso corpore concrefcere.

M. Quæ ab eis qui baptismo sunt initiandi requiruntur?

A. Pœnitentia & fides,

M. Hac paulo copiosius declarato.

A. Anteaquàm primò vitæ nobis est grauitè pœnitendum, certaque est habenda fides, Christum suo sanguine pecca-

Mac. 3.
28. d. 2.
Ioh. 3.
1 Cor.
A&. 8.
38.
Mat. 1.
Act. 2. f.
22. c. 1.
Rom.
Gal. 3. d.
1 Pct. :

Eph. 2.
20.
Tit. 3. l.
Mac. 2.
Mat. 1.
Ioan. 3.
Rom. 6.
1 Cor.

Infantes baptizandi, Cœna Domini.

b. 13 peccatorum nostrorum maculas eluisse,
se, & ita nos Deo acceptos reddidisse,
eius etiam spiritum in nobis habitare.
13. & c. &
13. 14
26. 27 Deinde secundum hanc fidem, promissumque in baptismo factum, elaborādū est, ut carnem nostram mortificemus, id est, ut cupiditates omnes coerceamus: atque vitæ integritate nos Christo quasi indutos, & eius diuino numine instinctos esse, perspicuum faciamus.

M. *Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere non queunt.*

17 A. Quia de Dei ecclesia sunt: diuinaque benedictio atque promissio ecclesiæ per Christum, in cuius fide baptizantur, facta ad eos pertinet: in quarum rerum cognitione, & fide ipsi ineunte pueritia imbuendi sunt, agnoscant quid in baptismo spondiderint atque professi sint, illique sponsione, vitæ etiam sanctitate, quantum quidem conniti possunt, satisfaciant.

M. *Cœna Domini quis est ordo?*

26 A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo Domino assignatus: qui eadem, qua proditus est, nocte, accepit panem

nem, & postquàm gratias egisset, fregit, & dedit discipulis suis dicens: Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, accepit: & quùm gratias egisset, dedit eis, dicēs, bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum, hoc facite, quotiescunque biberitis in mei cōmemorationem. Quotiescunque enim comederitis hunc panem, & de poculo biberitis, mortem Domini annūciabitis, donec venerit. Hanc præscriptionē atque hunc ordinem sequi, summaq; fide seruare, atque ex hoc præscripto cœnam Domini, vsque dum ipse redeat.

M. Quem ad finem?

A. Vt mortis Domini, beneficijque maximi in nos per eam collati, recollectionem grati & memores in perpetuum habeamus, vtque quemadmodum per baptismum de integro nati sumus; ita cœnæ dominicæ nutrimentis

27.32
2c. f. 54

1.16

tis educati, ad spirituales æternamq;
vitam assidue confirmemur. Atque ob
eam ipsam causam, vt semel in lucem
edi, ita & baptismo semel expiari sat
est: sed vt nutrimenti, itidem & cœnæ
dominicæ vsus frequenter est iteran-
dus.

M. Quot sunt partes huius Sacramenti?

A. Vt in Baptismo. sic & in cœna do-
minica duæ sunt partes, quarum vna
terrestris est, & quæ sensibus percipi
potest; altera cœlestis est, & quæ sub
externos sensus non cadit

*M. Quæ est terrena atque aspectabilis
pars?*

26.27
2.23
9.20

A. Panis & vinum, quæ vtrique ex-
presso iussu Domini sunt ab omnibus
accipienda.

33.35
7.35

*M. Cœlestis illa pars, & ab omni sensu ex-
terno longè disiuncta, quænam est?*

1.5

A. Corpus & sanguis Christi, quæ
fidelibus in cœna dominica præben-
tur, ab illisque accipiuntur, comedun-
tur, & bibuntur, cœlesti tantum & spi-
rituali modo, verè tamen atque re ip-
sa: adeò quidem, vt veluti panis su-
stentandi corpora, sic corpus Christi
animas

animas nostras spiritualiter per fidem
pascendi maximam habeant facultatem
et veluti vino mentes hominum lati-
tia excitantur, et reficiuntur vires: sic
et animæ nostræ Christi sanguine per
fidem recreatæ releuantur; hoc enim
modo corpus & sanguis Christi in cœ-
na dominica recipiuntur. Christus e-
nim omnibus, qui ipsi fidunt, tam cer-
tò corpus & sanguinem suum imper-
tit, quā pro certo habent, panem se at-
que vinum ore stomachòque accepisse.
Cœna etiam dominica vitæ nobis sem-
piteræ signa communicans, immor-
talitatis nobis nostræ pignus atque re-
surrectionis obles existit.

Ioan. 6 f. 5.

*M. An igitur panis & vinum in substanti-
am corporis & sanguinis Christi convertun-
tur.*

*A. Nequaquam: nam hoc esset natu-
ram sacramenti, in quo tum cœlestis,
tum terrena materia continetur, dele-
re, veritatēque corporis Christi in
dubitationem adducere: illisque eti-
am, qui sacramentum sunt accepturi,
reformidandi atque refugiendi occasi-
onem offerre.*

Mat. 26. d.
Mar. 14. c. 2.
Luk. 22. c. 1.
2 Cor. 11. c.
25. 26. 27.

M. An

M. An fuit instituta à Christo cœna, ut Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur?

A. Minimè, nam Christus mortem in cruce occumbens, vnicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuum pro nostro salute obtulit, nobis verò vnum hoc tantum reliquum esse voluit, vt maximum vtilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cœna dominica præcipuè præstare debemus.

M. Quomodo officio nostro satisfaciemus, vt ritè cœnam dominicam celebremus?

A. Vt nosmetipsos excutiamus, exquiramusque, 'nunquid verè Christi membra sumus.

M. Illud quibus signis cognoscemus?

A. Initio, nobis, ob admisa peccata vehementer est poenitendum, deinde certa diuinæ per Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis bene sperandum, partaq; nobis per illius mortem salus, gratissimis est animis prosequenda: præterea integrè in posterum, sanctèque viuendi studium nobis

26, &c. &

&c. g. 25

10. c. 9. 10

16,

c. 19.

1. 1. c. 24

c. 14, 19

f. 28.

6. & 39

12. 17. &c

6,

c. 19.

15, f. 24

8. 9. &

&c.

c. 14, 15,

bis
stan
coe
nes
ind
huc
to
fra
M
piti
inte
uite
sunt
A.
cat
cul
ad
for
abe
pee
De
sem
fit
tat
pec
per
tia.

bis, & voluntas propensa atque constans suspicienda est. denique quando coena Domini hominum inter homines consociationis atque amoris clara indicia ostendit, proximis, hoc est toti humano generi, benivolentia, remoto procul omni odio atque invidia, fraternè est præstanda.

M. Quum de præcipuis fidei christiana capitibus satis multa, sicuti existimo, te iam interrogarim, experiri adhuc volo quàm breviter atque expressè summam omnium, quæ sunt hæctenus tractata, possis exponere?

A. Principiò lex diuina, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piè viuendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo, constituta, si vspiciam aberrem, æternæ in me damnationis poena: per legem igitur peccata mea; Deumquè ob ea ira in me incensum, & sempiternam mortem diuina mihi iustitia debitam esse agnosco: quæ cogitatio horribili formidine, timoreq; ex peccatorum conscientia animum meum percellit: vnde quum neque prudentia, neq; viribus aut potestate mea, ne-

H

que

1 Pet. x. c.
& c. d. 21. 22
c. 1, 2. 3.
Mat. 22. d. 35
Ioan. 13. d. 3
1 Cor. 10. c.
& 13. toto

Deut. 4. a. r.
13.
Psal. 19. b. 6
& c. & 19. a.
Mat. 19. c. 1
Luc. 10. c. 2
27, 28.
Rom. 2. b. 1
& 3. c. 19. 20
a. 15.
Gal. 3. b. 1
2 Cor. 2. b.
c. 2, 10. & c.
Rom. 1. c. 1
Act. 13. 1. f.
Heb. 1. b. 4
& 9. c. 9. c.
& c. 10. 1, 2
& c.

20. 21. quæ vlla humana, angelicauè ope aut
14. c. 29, auxilio, neque vllò alio modo aut ra-
3. a. 45. 9. ctione posse me omninò liberari intel-
d. 24. c. 25 ligam. Euangelium me edocet, Chri-
c. 20. 11 stum Dei filium, hominem sine pecca-
d. 23. & c. to factū, morte sua meritas debitaq;
14. 15. 16, peccatis meis pœnas persoluisse, Dei
& 10. a. 4. patris sui in me iram suo sanguine re-
c. 19. stinxisse, & me rursū in gratiam ip-
o. b. 8. c. sius reconciliasse, suæq; iustitiæ fecisse
16. 17 participem, & æternæ secum vitæ hæ-
2. a. 3. 6. b redem instituisse : quæ omnia Christi
d. 19. 20 beneficia mihi per fidem communi-
d. 15. 16 cantur: quam fidem spiritus sanctus in
1. 3. animo meo per prædicationem, euan-
c. 3. 18 gelij in seuit, eamque per sacra myste-
g. 74. 75. ria sua, aspectabilia, certissimæque in-
1. a. 3. & c. dicia & pignora diuinæ erga me per
1. 6. Christum bonitatis, confirmauit. Quæ
c. 12 etiam fides, vt viuā quædam atque fe-
c. 23. 24 rax arbor, pietatis, iustitiæ, aliorumq;
a. 7. & c. & bonorum operum fructus in me per
& c. & 9 omnem vitam procreare deberet, ad
a. 34. gloriam Dei, qui tot & tantis me be-
g. b. 5. & c. neficijs affecit, & ad vtilitatem etiam
10, atq; exemplum salutare proximi. Cuius
1. 13, fidei incrementum, facultatemque
50 placen-

Conclusio & summa ante dictorum.

placendi Deo, & ista omnia præstandi, me, qui ex meipso maximè sum infirmus atque imbecillus, continuis, atq; ardentissimis precibus à Deo patre bonorum omnium authore, in nomine filij sui Iesu Christi seruatoris nostri efflagitare, gratiasq; illi maximas pro vniuersis ab eo acceptis beneficijs assidue agere oportet.

M. Intelligo, mi fili, Christiana pietatis præceptis te bene iustitutum esse, eiusq; summam memoria tenere. Reliquum est, ut ad istam recta intelligentia normam mores tuos ita formes, atque accommodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse cōsequutus.

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate magister, neque quicquam omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quo appellationem titulúmque veri Christiani possim sustinere: quin etiam humili assiduaq; prece atque obsecratione à Deo opt. max. suppliciter petam, ne diuinam suorum præceptorum sementim, propter animi mei, quasi nihil ferētis agri sterilitatem in-

2ª Thess. r. d.
Ioan, 14. b. 1
15. c. 16. & 16
c. 23
1 Cor. 10 g. 2
Eph, 3, d. 20
Iud. f. 26.
Mat. 13. c. 23
Luc. 12. f. 47
Rom. 1. c. 21,
b. 113.
Eph, 4. d. 20.
& 5. b. 8, 9.
Phil. 1. b. 10.
Col. 1. a. 5. 6.
10
Tit. 1, d. 16
Iac. 1, d. 22.
25. & 3. & 4. d.
1 Pet. 2, d. 1 c

Luc. 17. b. 9.
& a. 1 b. 7.
Iac. 1. a. 5, 6, &
Mat. 13. c. 9
& c
Ioan. 15. c. 16

Conclusio.

terire pariat, sed menti meæ tanquā
macro & infecundo solo, cœlesti suæ
gratiæ imbre rigato, eam fertilitatem
dare velit, ut vberrimas eadem sancti-
tatis fruges, in cœlesti horreo grana-
rioque recondendas atque conseruan-
das.

*M. Perge mi fili, tenere istam viam, quam
instituiſti, neq; haſitans, quin ſicuti hoc con-
ſilium atque propoſitum diuino inſtinctu mo-
tus cœpiſti, ita ad exitum optabilem rationis
atque inſtituti iſtius tui, tam ſanctis à te ini-
tiis orſi ſœliciter ſis ipſius ductu peruenturus
ad eternam tuam ſalutem, & Dei opt. max.
gloriam, cui omnis laus, honor, gloria,
ſempiternis eſt ſeculorum ata-
tibus tribuenda.*

EX
tari.
Pr
mus
ſum
dece
mun
vt n
patr
Sa
nun
mira
que
E
illis
tum
tam
Sa
lum

D

PSALMI:
ADMONITIO:
Matutina.

EXpergiscere qui dormis, & excitare a mortuis, illucescet tibi Christus. Eph. 5. c. 14

Tempestivum est nos iam è somno suscitari. Rom. 13. p. d

Præteriit nox, dies appropinquat, abiiciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis sumamus. 12

Honestè nos ita, vt in clara luce versantes decet geramus: Domino Iesu Christo induamur. 13

Ita luceat hominibus vitæ nostræ splendor, vt nostra opera bona conspicientes, gloriam patri nostro cœlesti tribuant. Mat. 5. c. 16

Sapientia res est excellentissima, & quæ nunquam euanesceat: ab illis vero, qui eam admirantur, & exquirunt, facillè inuenitur, atque obtinetur. Sap. 6. b. 13

Eos, qui ipsam expetunt, anteuertit, vt sese illis ultro offerat. cap. 19

Qui primo diluculo illi inuigilat, non multum laboris sustinebit, præsto enim illi ad portam erit, in foribus eius assidens. 15.

Sapientia stultitiæ tam longe prestat, quàm lumen tenebris antecellit. Eccle. 3. c. 1

Psalmus Matutinus.

DEo tribuite laudem O pueri, serui eius, laudibus efferte nomen Domini. Psal. 113, 2°

H 3

Nomen

3
Nomen Domini glorioſe prædicetur: ex hoc tempore in omnem æternitatem.

75.c.16.
Summa laude celebrandum eſt nomen Domini, ab ortu ſolis ad occaſum.

3.b.5
Tuus ò Deus eſt dies, & tua eſt nox: tu præparaſti lumen, & ſolem.

In cubilibus nos collecauimus, ſomnoq; nos dedimus: & rurſum experrecti ſumus, quoniam in tua, ò Deus, tutela lauiſimus.

93.a.1.& 88
O Deus, tu es Dominus noſter, ſummo mane te quærimus, & ſupplices ad tuum auxilium confugimus.

Serui tui ſumus ò Domine: ingenij lumen in nobis accende, ut tua præcepta intelligamus.

119.ver.125
Monſtrato viam, qua nobis ſit ingrediendum, ad te namque mentes noſtras erigimus.

cap.11.
Inſtitue nos, ut ea, quæ tibi grata ſunt, faciamus: tu enim es Dominus Deus noſter, nomen tuum ſanctum dirigat nos in viam, quæ deducit ad vitam.

335.b.8.
Efficere ut benignam tuam bonitatem matutinis temporibus ſentiamus, in te enim poſitas omnes noſtras ſpes habemus,

9.c.14.
Diluculo nos exple miſericordia tua: & pro gaudio voces effundemus, & letabimur omnibus diebus vitæ noſtræ.

7.1.2.4.
Tu enim Domine is es, cuius deſiderio tenemur: in tua fiducia ab ineunti ætate conquieſcimus.

Tuis

PSALMI.

Tuis subsidijs, ex quo primū in lucem editi sumus, sustentamur: tu nos ex aluo materna eduxisti, tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem prima luce prædicabimus: tu enim nostrū præsidium, perfugium nostrum, nostrum propugnaculum: tu Deus noster clementissimus perpetuo exitisti. Psal. 59. c.

Gloria tribuatur Deo patri & filio, & spirui sancto.

Sicut à principio ad hunc usque diem factum est, fietq; per infinitas sæculorum ætates, Amen.

MATVINA PRECATIO.

Gratiam tibi quantam maximam animi nostri capere possunt, habemus, Deus pater cœlestis, qui nos ab omni præteritæ noctis periculo atque discrimine saluos atque incolumes usque ad hodiernum diem conseruasti, precamurque vt hodiē etiam atq; perpetuō in posterum salutis nostræ defensionē, atq; patrociniū suscipere velis: & quemadmodū discussa, nobis caligine, solis luce mundum omnem cōpleuisti & nos ē somno excitasti, ita & mentes nostras ē tenebris internis ignorantiae in lucem vocatas, & ē vitiorum sopore suscitatas, diuinis radijs sacrosancti spiritus tui, notitiāq; dilecti filii tui Iesu Christi seruatoris nostri, Psal. b. 5. c. b. 8.

PRECATIONES.

veri illius solis, illustrare digneris: ut ab operibus tenebrarum declinantes, omnemque vivendi cursum, ad divinam verbi tui veritatem dirigentes, nos, ut in clara luce, atque in conspectu tuo honestè, iusteque, et sanctè, ut dici filios geramus: tandemquè ad beatissimam illam lucem, in qua tu habitas, duce eodem filio tuo Iesu Christo, perueniamus. Cui tecum et cū sancto spiritu, vni venerandæ maiestatis Deo laus, atque honor omnis in perpetuum debetur. Amen,

Precatio matutina studiosis, *accommodata.*

Maximas tibi ex animis gratias agimus Deus pater luminum, bonorum omnium largitor, quod parentibus patronisque nostris hanc mentem destinasti, ut nosea ætate, quæ maximè flexibilis est, et ad optima quæque discendum opportunissima, in bonarum literarum disciplinam traderent: suppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis spem nostræque ætatis optimam partem propter nostram ingenij tarditatem, negligentiam et inertiam perire sinas. Et quia nostra vigilantia, industria, atque studium nihil sine divino instinctu tuo proficere valent, dignare coelestibus tuis radijs, mentibus ingenijsq; nostris ita illucere, nosque adeo desiderio et amore bonarum literarum sapientiæ, atque virtutis afficere, eaque docilitate ad percipiendum, memoriaque ad præcepta retinendum donare, ut

pueritia

MATUTINÆ.

pueritia atque adolescentia nostra, bonis literis artibusque et virtutis præceptis liberaliter instituti, viri docti et pii, rei que publicæ atque sanctæ ecclesiæ tuę vtiles euadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc à te pater cœlestis, nomine vnicuique tui filij Iesu Christi seruatoris nostri efflagitamus, obsecrantes, vt ea nobis ipsius causa largiri velis, tibi verò, cum eodem filio tuo, sanctoq; spiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen.

Ioan. 15,

1 Tim. 1.6

Matutina precatio alia

scholis apta.

LArgire Domine Deus pater cœlestis, vt diuino spiritu tuo afflati, et dilectissimi filii, beatissimi que pueri tui Iesu Christi clarissimum illustrissimumque exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atque adolescentiæ nostræ tempore; nos totos ad bonarum literarum studium, et virtutem applicemus, atque ad tuam voluntatem confirmemus: et sicuti ætate progredimur, ita indies magis magisque scientia, sapientia, et virtute proficiamus: tum hominum piorum, tum vero tuam maximè cœlestem gratiam atque amorem (in quo summa sita est foelicitas) nobis conciliantes atque consequentes, idque per eundem filium tuum Iesum Christum, seruatorem nostrum, cui vna tecum et cum sancto spiritu honor est atque gloria sempiterna tribuenda. Amen.

Luc. 2. g. 4

Eccle. 12.

Luc. 2. g.

ADMO-

PSALMI.
ADMONITIO VESPER-
tina & nocturna.

Dic si quis incedat, nihil offendit: quoni-
am solus lumen aspicit.

At si de nocte ambulet, luce orbatus per er-
rorem incurrit.

Hec est damnationis causa, quod lux mun-
do affulsit: homines verò tenebris potius quā
luce delectati sunt, eo quod eorum vita flagi-
tiosa fuerat.

Iesus Christus Dei filius lux est, quæ in
tenebris fulget, vera illa lux, quæ omnes ho-
mines, qui in hanc vitam ingrediuntur, illu-
strat.

Progrediamur igitur dum suppetit lumen,
ne nos nox opprimat, nam qui in tenebris ver-
satur, nescit quo ruat.

Incredulorum peregrinum iugum ne fe-
ramus, verum dum lucem aspiciamus luci fi-
damus, ut lucis soboles efficiamur.

Credamus in Iesum Christum Dei filium,
qui mundo illuxit, ut omnes, qui credunt in
eum, in tenebris non iaceant.

Qui Christum mundi lucem sequitur, è
tenebris in lucem vitæ vocabitur.

Excitatur a tenebris lumen ijs, qui castè atq;
integrè

PSALMI.

integrè versantur.

Qui se in luce versari dicit, & odium ta-
men in fratrem habet, is tenebris usque ad
hoc tempus offunditur.

2 Ioan.

Qui fratrem diligit, luce circumfunditur:
neque ulla unquam ab eo peccandi occasio
afferetur.

b. ro

Si inopis atque egentis esurie misertus fue-
ris, luctuq; & mœrore afflictū animū conso-
latione sustinueris: tunc effulgebit è tenebris
lumen tuū, erigq; caligo tua instar mercedi.

Esa. 51. b

HYMNVS VESPERTI-

nus & nocturnus.

O*ptimum est, nos tibi o Deus, confiteri,*
tuumq; numen precibus placare, & di-
uinum nomen tuum hymnis & laudibus ce-
lebrare o excellentissime.

Psal. 91.

De tua benignitate matutinis temporibus, &
vespertinis de veritate tua honorifice prædi-
care.

Dum terra atq; homines obscura teguntur
caligine, tua o Domine gloria nobis illucescat
lumen tuum & tua nos veritas dirigant.

Esa. 6. a.

Psal. 43.

O Deus, qui iubes lumen è tenebris efful-
gere, illustra mentes nostras, & præfer nobis
lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Iesu
Christi.

1. Cor.

Accen-

25
13

*Accende lucernam nostram o Domine
Deus noster, illumina tenebras nostras, ut
in conspectu tuo ambulemus in lumine vi-
uentium.*

Verbum tuum instar lucernæ est pedibus
ver, 105, nostris, instar lychni semitis nostris præfert lu-
men iis qui in tenebris & in umbra mortis ver-
sentur : vestigia nostra dirigit in viam pacis.

79
ver 233
13 *Ingressus nostros ad verbi tui normam
dirigito, nam sic pedes nostri à lapsu conti-
nebuntur, ne in flagitium aliquod dilaba-
mur.*

Penes te O Deus est fons vitæ, illustra ocu-
los nostros tui vultus fulgore : ne somno con-
fopiti sempiterno, hostis nostri dominatu pre-
mamur.

c. 13, &
22, & 22
5. 1. 30 *Extrahere nos è tenebris, & è mortis caligi-
ne, rumpe vincula nostra, & eripe nos ab
interitu; o libera nos ab illa caligine, ubi fle-
tus gemitusq; fiunt, & dentium crepitus
exaudiuntur.*

18 *Oculos nostros aperi, ut e tenebris in lucem vo-
cemur, & è potestate Satanæ vindicemur, tibi
O Deus noster asseramur.*

*Ut peccatorum veniam impetremus, hæ-
reditatemq; adeamus cum illis, qui per fi-
dem erga filium tuum Iesum Christum sano
Et atque integri efficiuntur.*

*Sic cubitum discedemus, nosque quieti tra-
demus*

PRECATIONES.

demus securi, tuo enim solius præsidio in tuto collocabimur.

Gloria tribuatur Deo Patri & filio, & spiritui sancto.

Sicut in principio ad hunc usque diem factum est, fietque per infinitas sæculorum ætates, Amen.

PRECATIO VESPERTINA

Domine Deus in cuius tutela est salus hominum, atque rerum omnium, quando nox mundum oppressit, & corpora noxtra somno, quo nihil est morti similis, resoluta languidaque iacebunt, nos totos tibi in tutelam tradimus: suppliciter orantes, ut à potestate malitiosorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos se lucis transformare valent, et a peccatis tenebrarum operibus, atque aliis omnibus tum corporis, tum animæ periculis nos tueri et conseruare velis: atque totos nos sopore opprimi, et quasi sepultos tacere, aut mentibus interim nostras caligine ita offundi non patiaris, ut tui nos obliuio capiat: verum ut corporibus sopitis animi vigiles assidue noctes diesque tibi intenti excubent. Et cum requies corpora simul atque animos nostros satis, quantum natura quærit, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque propensiores reddat ad tibi seruiendum in eo vitæ statu, quem

nos

Psal. 91. 8

147.

Luc. 8. g

Ioan. 1. 1

1 Thes. 4

Eph. 6, 1

1 Cor. 1. 1

Eph. 5. b

&c,

1 Thess.

&c. b. 26

PRECATIONES.

nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum seruatorem nostrum, qui, vnâ tecum & cum sancto spiritu, omni laude, & gloria omnibus sæculorum ætatibus est ab omnibus afficiendus. Amen.

VESPERTINA PRECATIONIALIA.

7. & 5 **O**mnipotens Deus, cuius beneficio sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illucescit, sic & nox ad corpora atque animos labore & contentione defessos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur: supplici a te Precatione petimus, vt quemadmodum nox tenebris omnia obscurans, ita & peccata etiam nostra illa dilecto filio tuo condonans, occultare, & ab oculis tuis remouere, atque illorum memoriam sempiterna obliuione delere velis: Et veluti corpora somno & requiete reficientur, itidem & animi nostri misericordiæ tuæ fiducia, a scelerum conscientia soluti tranquillentur: atque ita toti recreati, crastinò cum dilucescet, reliquisque vitæ nostræ diebus experrecti, ad tibi seruiendum excitemur. Et quando mors ipsa, a qua tam est tibi facile nos atque é somno corpus excitare, imminebit, in spe lætissimæ illius resurrectionis (qua corpora nostra ad sempiternum illum diem nullis vnquam tenebris interruptum

interruptum experges facies) requiescamus: 43
 quando hæreditatis sanctorum in lumine Ga
 participes reddemur, in cœleste Hierusa- Ga
 lem beatissima illa ciuitate, quæ neque Lu-
 cernæ, neq; Solis, neq; Lunæ lumine, quo illu-
 stre tur indigebit: tua enim ô Deus gloria illi
 illucescet, tuusque filius agnus ille, nostrum
 erit decus ac lumen sempiternum. Ad quam Apo
 gloriosissimam lucem & regnum dilecti filii b.5.
 tui, vt nos velis perducere, te per eundem il- Col.1
 lum seruatorem nostrum obtestamur, atque
 obsecramus, qui vna tecum, & cum sancto spi-
 ritu, maximis & immortalibus honoribus
 summisq; & perpetuis laudibus effe-
 rendus est atque celebran-
 dus, Amen,

FINIS.

72

David Chapman 1702
his books

Luc. 21. 38. πᾶς ὁ λαὸς ᾠρῶντι *ᾠρῶντι* εὐχόμενος αὐτῷ. Iohan. 1. 19. *μὴ νοήσατε*. Iac. 1. 13. ὁ θεὸς ἀπειθεὶς ὄντι πάντων κακῶν. In his Graecis, nec puritas, nec elegantia desideratur. Illa verò Latina eiusmodi sunt, vt nihil magis barbarum aut ineptum fingi possit. Spiritus sanctus nunquam certè solet tam barbarè putidèque loqui. Et si enim sint in Scripturis quaedam ἀνεγταπάδτα, & ὑπέβητα, & σολοικισμῶν, & huius generis alia, tamen eadem possunt in eloquentissimis & probatissimis auctoribus reperiri: vt nihil in fontibus occurrat, quod attinet ad dictionem genusque dicendi, cui non aliud simile in laudato aliquo auctore invenias. Sed illa Latina absona sunt, & inusitata: & hoc modo nullus loquutus est, qui nōrit, aut curaret quemadmodum loqueretur. Hieronymus ad Paulinum ait, hanc simplicitatem, quæ in versionibus Scripturarum reperitur, partim vitio interpretū contigisse. Vitium ergo est, quæ commodè verti possuat, ea ineptè & inscitè convertere: quod hunc interpretem fecisse, illa exempla arguunt. Nec tamen omnia, præsertim sacra, sunt sub regulis Donati restringenda, vt Gregorius in præfatione

for the Carpenter is

f

D

2

W 2

100 P

1

1

8

2